

Q. D. B. V.

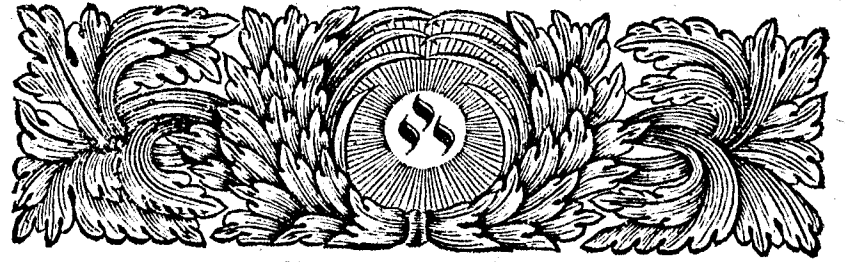
RECENTIORES
DE
A N I M A
CONTROVERSAE

QVAS
AVSPICIIS
RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI
SERENISSIMI IVVENTVTIS PRINCIPIS
DOMINI
FRIEDERICI AVGVSTI

PRÆSIDE
M. IO. HERMANNO *von* **ESSENZ**
ORDIN. PHIL. ASSESSORE
ET S. TH. CAND.

EXCVTIET
M. CHRISTIANVS **RAUC**
VRATISLAVIENSIS
A. D. *A. cl^o 1° CC XVII.*

VITEMBERGAE
EX OFFICINA GERDESIANA.

RECENTIORES
DE
ANIMA
CONTROVERSIAE.

I.

Quicquid Deum agnoscit conditorem, id, quod omnes fatentur, debitis gaudet perfectionibus. Tum enim opus imperfectione laborat, si, qui operis est autor, uel iustam impendere diligentiam perficiendo, quod meditatur, operi noluit, uel, propter rerum imperitiam, uiriumque defectum necessariarum impendere, ut uolebat, haud potuit. Deus uero, cum est bonus, rerum intelligens omnium, et potentia, qua efficere potest omnia, praeditus, uoluit non tantum, sed et potuit ita omnia condere, ne iisdem aliquid perfectionis, quam habere debebant, deesset. Quod nisi fecisset, semet ipsum, i. e. bonitatem, sapientiam, et potentiam abnegasset, propterea, quod nemo non ex opere de ipsomet, a quo profectum est, autore iudicare, et recte quidem, soleat. Atque hoc usque adeo uerum, exploratumque est omnibus, ut Philosophi, quos origo mali latebat, duplex maluerint confingere principium, unum boni, alterum mali, quam Deo mali quid, aut imperfecti, tanquam autori, adscribere.

II. Etsi autem hac ratione omnia sint perfecta, negari tamen nequit, non unam omnibus inesse perfectionem, sed maiorem

dari in his, minorem multo in illis. Cuius rei non una forsari potest ratio. Etenim non unum in condendis rebus finem praefixum sibi Deus habuit. Generalior quidem, qui ad nominis diuini gloriam sese refert, ubique obtinet, sed specialior tamen, pro diuersa ratione rerum, alius est, atque alius. Ita ob alium finem condidit homines, ob alium animantes, ob alium res, uitae expertes. Horum uero finium alter altero est praestantior, et excellentior. Ex quibus consequitur, rebus, ob excellentiorem finem conditis, maiores deberi perfectiones, ut finis, ob quem conditae sunt, excellentior, eo melius, rectiusque obtineatur.

III. Inter omnia opera, quae sensibus sunt obnoxia, homo imprimis, ob singularem plane finem, a Deo productus est. Is enim Deum, tanquam dominum, et conditorem agnoscere, dignis laudibus celebrare, omni, ut par est, ueneratione prosequi, et, superato in hoc mundo cursu, in caelis, ubi beatorum est sedes, intueri debebat. Accedit, omnia propter hominem esse facta, eiusque, Deo sic uolente, dominio subiecta. Quare, commissum sibi, dominium debitis ut exerceret modis, et recte omnia in suum conuerteret usum, maioribus omnino opus habebat perfectionibus.

IV. Ista perfectiones in utraque, ex qua homo est compositus, parte reperiuntur, ut magis in anima, quam corpore sint conspicuae. Corpus namque cum brutis homo habet commune. Quid? quod inter bruta dentur, quorum corpora, magnitudine, robore, agilitate, aliisque qualitatibus, humana, longissimo post se interuallo, relinquunt. At si animam spectes, nihil est, quod contendere cum homine potest. Dolendum saltem est, non satis semet ipsam cognoscere animam. omnia hic sunt obscura, siue ipsam animae naturam, siue eius perfectiones, et facultates, siue eius in corpore sedem, aut cum corpore unionem, perpendas. In quibus contemplandis ita se gerit anima, ut sententias, passim allatas, destruat. Quod si uero suam de semet ipsa profiteri debeat sententiam, tacet plerumque, nec aliquam suppeditat responsionem, prouocata licet ab Helmontio. Atque ita

fatis

fatis habet anima causae, quamobrem humiliter de se sentiat, et res diuinas, omnem rationis *διναμιν* sua superantes sublimitate, sancte magis, religioseque tractet.

V. Omnes, quae hic mouentur, quaestiones concernunt animae essentiam, eandemque partim generaliore, quam communem cum aliis habet, partim specialem, per quam ab omnibus aliis distinguitur. Cum enim non Deum, non angelos, nomine animas, oportet, in anima aliquid concipiamus, quod concipi in DEO, aut angelis, omni ceteroquin materia destitutis, nequit. Optandum modo esset, abstinerent eruditiores a nouis, in quibus uoce hac utuntur, significationibus, quippe quae rerum modo confusiones gignunt, litesque procreant, quibus minuendis potius, quam augendis, intenti esse debebamus. Bernhardus Connor per animam, quam distinguit a spiritu, intelligit fluida corporis, sanguinem nempe, ac spiritus animales, uitam corporis conseruantes, suoque motu inuoluntarios cordis et respirationis motus producentes. Contra Sebastianus Wirdigius, quod Connori spiritus dicitur, animam, et, quod Connori appellatur anima, id spiritum nominat. Quod aliis pariter solet esse usitatum. Recentissime Andr. Rudigerus spiritum diuisit, in mentem et animam, quarum illa, ex eius opinione, substantia est, intellectu actiuo, haec passiuo praedita. Illa respondet intellectui, haec uoluntati, quam non habet pro aliqua animae facultate, sed substantia quadam, cui *Archei* nomen dedit. Videntur uetustiores non procul ab hac fuisse sententia. Platonici namque, imo et Kabbalistsae in homine agnouerunt et *πνεῦμα* et *ψυχήν*. Illud erat mens, siue potius, ea mentis facultas, quae pure intelligit, et ratiocinatur, haec, quae concupiscit, sentit, et a corpore afficitur. Neque aliter, si Vitringam audiamus, Paullus accipit, 1. Thess. V, 22. Sed in eo tamen uidetur dari differentia, quod illi unam substantiam, et in illa duas saltem facultates, Rudigerus autem duas, easdemque distinctas, substantias admittat. Quae de re infra. Vitringam alibi notauimus.

VI. Nos animam in sensu accipimus uulgatiori, in quo per animam illa quidem substantia intelligitur, quae cum

A 2

cor-

corpore, a quo distincta est, Deo sic ordinante, totum constituit hominem. Quaeritur nunc, utrum anima substantiis sit annumeranda? Qua de re non heri demum, aut nudius tertius, sed pridem, multa animorum contentione, disputatum est. Noti sunt Aristoxenus, et Dicaearchus, non infima inter Peripateticos nomina, quibus anima merum, ac inane saltem fuit nomen. Quos etiam si Cicero, Lactantius, Marfilus Ficinus, alii, multis, magnisque rationibus confutarint, reperti tamen sunt recentiori aetate, qui crambem, ratione licet paululum diuersa, recoxerunt. Spinoza, qui unicam modo substantiam admittit, non potest, salua sua sententia, animam pro substantia habere. Eius uestigia legit Stofchius, cuius *Φορτὴ ἀνθρώπου* his absoluntur capitibus. Supponit, unicam dari substantiam, uere, proprieque talem, consequenter animam, et reliqua, esse uniceae, quam fingit, substantiae modos, aut modificationes. Dico, *uere proprieque talem*, non enim negat, *posse aliquid esse substantiam respectu modorum, siue proprietatum, quae ei insunt, immo modum respectu modi, quo iterum modificatur, instar substantiae haberi.* Quod ita illustrat. *Vestis respectu hominis est modus, et respectu globulorum uel aureorum uel argenteorum uel ornamentorum, quae ei adhaerent, est substantia.* His praefructis, nihil aliud ad animam requirit, quam cerebrum, et organa, recte disposita, materiam item subtilem i. e. fucum, quem dicit, nerueum, in motu constitutum, et per organa diffluentem. Verbo, non aliter sibi concipit animam, quam molendinum quoddam pneumaticum, deque eadem ad eum plane modum sentit, quo de brutorum philosophantur Cartesiani. Vnde et disertè profitetur, *animam Hominis ab anima Brutorum, non specie, sed gradu tantum, uerum multum excellenti, differre.* Tota autem res ex eius sententia ita sese habet. *DEVS, tanquam causa prima, mouet aërem, aër efficit respirationem, respiratio promouet circulationem et fluxum Sanguinis et Spirituum, Spiritus hinc et inde fluentes obiectis concurrentibus mouent sensus, sensus imprimunt imagines, ex imaginibus oritur cogitatio.* Quae fusius ille persequitur c. X. quod appendicem inscribit, de Anima. Non dissimili fere ratione philosophatur

ANO-

Anonymus, cuius duae Epistolae A. c. 10 c. c. XIII. in *zweyer guten Freunde vertrauen Brieff-Wechsel vom Wesen der Seele*, habentur. Animam namque pro accidente saltim habet, siue facultatibus, et potentiis, a Deo corpori impressis, aut instinctu, istas perficiendi actiones, quibus internosci ab aliis homo potest. Ex quibus sequitur, animam non esse realiter, sed formaliter saltim, ut in scholis loquuntur, a corpore diuersam, et cum corpore aliquando interire, propterea, quod, destructo corpore, potentiae, siue facultates, quae eidem insunt, saluae, aut superstites esse nequeunt. Inde totus in eo est, ut ostendat, quomodo absque principio quodam, a corpore distincto, homo intelligat et uelit. Omnia eo redeunt. Intellectum consistere in tremore, qui praesentibus rebus, extra nos positis, sensusque nostros ferientibus, in fibris cerebri, cum organo quodam sensorio connexis, oritur. Voluntatem uero nihil aliud esse, quam tremoris istius, in fibris excitati, contentionem, qua quis ideae indulget, ampliorem, a facultate quadam, natura insita, aut lege data, memoriae semper obuersante, excitatam. *Πρώτον ψεύδος*, quod in hanc uirum adduxit sententiam, affinitas est, quae in actionibus hominum, et brutorum, quibus animam denegat immaterialem, deprehenditur.

VII. Grauis omnino, magnique momenti, est quaestio, a qua tota dependet religio. Anonymus quidem in ea haeret opinione, se sua, quam tenet, sententia Atheos oppugnare fortissime posse. illud uero, quod de anima, morti quidem obnoxia, sed resuscitanda aliquando cum corpore, in medium affert, patrum excusat exemplo, qui, citra *ἀπιστιν*, Pnychopannichismum crediderunt. Nolo quidem inficiari, Patres isti errori fuisse deditos, etsi non ignorem, Bebelium aliquando in aliam eos sententiam interpretatum esse. Sed meminisse oportebat uirum, errorem, noxium ceteroquin, et detestandum, nonnunquam haberi excusatiorem, si res, in qua committitur, nondum satis fuit excussa, aut persona ex animo, non usque adeo maligno, eundem fouet. Sic nemo non Pelagiam magis indignatur, quam Patres, de peccato, liberoque, quod nominant, arbitrio ita sentientes, et loquentes, ut Augustinus illorum deprecatus

A 3

fit

fit autoritates. Neque aliquis, opinor, dubitabit, quin mitiorem mereatur censuram Tertullianus, Deum faciens corporeum, quam Th. Hobbesius, Cowardus, aliique, hac nostra, qua uiuimus, aetate, impie idem affirmantes. Interim tantum abest, ut Atheismum haec sententia debellet, ut potius promotum eat. Diuiores namque literae semel, iterumque ac iterum, animas post mortem esse superstitas clare, luculenterque pronunciant. Quod si uero res, ut anonymus sibi, aliisque persuadere satagit, aliter longe se habeat, fieri non potest, quin homo in sequiorem partem de diuino illo libro incipiat sentire, propterea, quod liber, qui Deum, rerum, quotquot sunt, callentissimum, agnoscit autorem, ab omnibus immunis esse debet erroribus. Explicationes Anonymi haud admittet, quae *ερεβλώσεις* magis sapiunt, quam iustas, legitimasque interpretationes. Sed, quod grauius est, non uideo, quomodo cum hac sententia libertas conciliari possit, qua opus imprimis est, ut homo, siue praemiis, siue paenis, pro merito, recipiendis aptus reddatur, idoneusque. Finge enim, omnia fieri solo fibrarum, quae in cerebro tuo dantur, motu, absque omni alio principio dirigente, necessum est, fatearis, non posse hominem aliter intelligere, ac uelle, quam ad intelligendum, et uolendum, ab impresso, et excitato in fibris, motu impellitur quasi, et determinatur. Ita omnia erunt necessaria, nihil liberum, consequenter de tota actum erit religione.

VIII. Priusquam uero ad quaestionis decisionem descendamus, sigillatim contra Stofschium ostendendum erit, quod alter forsan Anonymus haud negauerit, animam substantiam esse posse. Quod si enim eiusmodi esse nequeat, frustra erit, quae in adstruenda ejus subsistentia, consumitur opera. Nititur autem Stofschius principiis maxime Spinozianis, unam tantum esse substantiam, nec plures una esse posse. At ea nullis, iisdemque iustis, idoneisque suffulta sunt rationibus, possuntque una negatione diffuari. Tota res diiudicanda est ex substantiae definitione, ad quam imprimis cum Spinoza Stofschius se recipit. Vult enim p. 3. Substantiam esse id, quod a se, siue per se subsistit. Ex quibus conficit, non posse unam substantiam ab
alia

alia produci, propterea, quod id, quod est ab alio, non sit a se, et per se. Largior, substantiam, in sensu quodam abstractiore consideratam, esse id, quod a se, siue per se subsistit. Obseruo tamen simul, posse aliquid bifariam dici, a se, siue per se, subsistere, prout nempe independenter subsistit, uel ab omni causa, a qua productum esset, uel ab omni subiecto, quo ad existendum opus haberet. Qua ratione substantiam *ειδικώς* considero. Atque hoc Spinozam uidetur in deterrimum illum errorem dedisse praecipitem. Scilicet confundit generaliorrem, qui de substantia datur, considerandi modum, cum specialiori, et quia, aliqua datur substantia, quae ita a se, et per se, subsistit, ut nullas alias admittat, ergo nullas dari putat, in quas conceptus substantiae generalior competat. Quae confusio inter coetus Christiani Doctores, eosdemque antiquiores, lites quasdam peperit. Cum enim id quidam dicerent substantiam, quod accidentibus, ut esse ualeant, subiectum suppeditet, inuenti sunt, qui Deum, in quo locum non habent accidentia, substantiam nominare nolebant. Quis uero ignorat, res, qua essentiam licet distinctas, in conceptu quandoque generaliori consistere, eundemque conceptum, alio quidem, et alio modo, sed uere tamen, proprieque in utrasque competere. Vin exemplum? Statuit cum Spinoza Stofschius, omnia praeter unicam, quam fingit, substantiam, existentia, in modorum saltim, aut modificationum, referenda esse classem. Sed non erit usque adeo absurdus, ut homini, et lapidi, quorum uterque est modus, sed *ειδικώς* spectatus, unam, eandemque naturam, aut essentiam tribuat. Uti ergo uitiosa foret argumentandi ratio, lapis non potest dici modus, propterea, quod non est talis modus, qualis est homo, ita et haec uitio haud careret, hoc non potest esse, uel dici substantia, quia non eiusmodi est substantia, qualis est illud. Paucis ut multa complectar, hoc uelim euincat Spinoza, ad conceptum substantiae, qua talis, requiri, ut independenter a se, et per se, subsistat. Quod, ut ego arbitror, ad Kalendas, ut aiunt, Graecas praestabit. Interim non nego, posse sano sensu dici unam modo esse substantiam. Quod si enim, praeeuntibus diuiniolibus
lite-

literis dicere possum, solum Deum esse bonum, et habere immortalitatem, nihil impedit, quo minus pariter solum Deum substantiam appellitem, quippe qui ita est a se, et per se subsistit, ut non possit non a se, et per se, esse. Quod affirmari de nulla alia re, praeter Deum, potest, quae ita potius existit, ut potuerit non existere, et consequenter non esse substantia. Qua ratione intelligendi, procul omni dubio, sunt Patres, ex quorum numero Cyrillus τὸ ὄν καὶ θεῖον, de Deo κυρίως, et per abusionem saltim de rebus, a Deo conditis, usurpari contendit. Neque ignotum esse potest, quomodo Pythagoraci inter ὄντα, et ὁμοούμιως ὄντα, et Plato inter ὄντως, παντελῶς, ὀλιγίως ὄντα et, μὴ ὄντα distinxerit, de quibus uidendus Iac. Thomasius, in Origin. Hist. Phil. et Eccles. §. 13. 14. Quae omnia tamen nihil habent commune cum Stoschii sententia, qui modum etiam, quatenus alium modum recipit, substantiam ἀκύρωσ dicere uoluit. Ipse namque nudum saltem substantiae admittit nomen, non autem id, quod sub ista quidem notione alias insinuat. Num autem modus modum, id est, accidens recipere accidens, possit, id aliis discutiendum relinquo. Exemplum, quo id illustrare uoluit, Philosopho plane indignum est. Vestis namque συμβεβηκότως quidem se habet ad hominem, qui ueste induitur, interim tamen, seorsim spectata, est omnino substantia. Quod dicendum itidem de globulis aureis, uesti affutis.

IX. Ita igitur nihil obstat, quo minus substantia esse possit. Quod autem talis sit, quod uterque negat, id quidem ratione non una euincunt passim Philosophi. Cartesius, qui Philosophiam uoluit emendare, hic nouam pariter praeiuit demonstrationem, quam eius aeternae magni faciunt, alii autem exsibilant, et uix casta nuce dignam habent. Rudigerus sibi persuadet, non serio, sed eo animo admissum esse spiritum a Cartesio, Sorbonae ut placerent, quas fecisset fabulas. Neque nego, argumentationes eius desituri robore, tantaeque rei adstruendae minus esse idoneas. Quid enim haec, quae sibi uult argumentatio, qua omnia superstruit Cartesius, ego clarum, distinctumque, de corpore, iuxta et anima, habeo conceptum, ergo

ergo corpus, et anima sunt substantiae maxime distinctae. Ita facili possem euincere opera, etiam attributa in Deo, realiter, ut in scholis loquuntur, esse distincta, et, quod ipsimet inficiantur Cartesiani, intellectum, et uoluntatem diuersas, distinctasque esse substantias. Nihil sane, ut liberalis sim, inde conficitur amplius, quam quod formaliter, ut aiunt, siue qua modum concipiendi, differant. Quicquid autem ita differt, id non raro, qua rem ipsam, unum est, idemque. Interim haec duo distinguenda esse, duco, unum est, utrum Cartesius crediderit animam esse substantiam? alterum, num per dogmata, quae alibi proponit, opus habuerit cum corpore animam conjungere? Primum, quantum ex scriptis de Philosophi iudicare sententia licet, affirmamus, alterum negamus. Vult enim, bruta omni carere anima, et motus tantum mechanici beneficio, suas edere operationes, quae ad actiones humanas, quicquid dixerit Digbaeus, quam proxime accedunt. Igitur haud erat opus, homini tribuere animam, propterea, quod entia, ut Philosophi praecipiant, citra necessitatem augeri haud debeant. Et quid opus est uerbis, ubi rerum adsunt testimonia? Nonne Stoschius, alterque, contra quem disputamus, ἀνόνομος ex brutis iudicant de homine? Ita aliis dedit gladium, quo ipse, et, quam propugnat, sententia confoditur. Credo, hoc obseruarunt alii ex Cartesii aeternis, eamque ob causam eius de brutis sententiam, sibi ante uehementer probatam, post reiecerunt ipsi. Testor modo Petrum Poiretum, qui in Appendice, Cogit. Rational. subiuncta p. 722. quod, inquit, dixi de brutis, esse probatu facile, aliud principium praeter motum eis nec adesse, nec adesse debere, securius expressum est. Vtinam id alii, quibus eadem placet, imitarentur, et pericula, inde metuenda, ac a Ienkinio Thomasio, non incite, nuper enarrata, ad animum reciperent. Sed hoc non est expectandum ab hominibus, quorum nonnulli, ex Φιλανθία, ad meliora monita, oculos claudunt, alii, ex ἀκρίσια, commiseratione potius, quam confutatione digna, aperire ne quidem possunt.

X. Non opus hic erit multis ambagibus, aut subtiliori demonstrandi ratione, quae nonnunquam plus uanitatis, quam ueritatis, continet. Supponimus, quod, praeterquam scepticus,

cus, negauerit nemo, hominem operari non modo, sed et quandoque aliquid recipere. Vtrumque ostendit, esse in homine animam, eandemque a corpore plane diuersam, distinctamque. Operatio supponit subiectum, a quo ista actio procedit, et perficitur. Sed non potest illa actio in corpus cadere, quippe quae intellectum requirit, et uoluntatem. Deprehendis enim, te, antequam meditaris, uel plane a meditando potuisse abstinere, uel rebus quibusdam aliis operam dare meditandis. Quare, dum meditaris, tuasque meditationes huic sigillatim rei impendis, fatearis, necessum est, te uoluisse meditari, et de hoc nominatim argumento, alioquin uel uacuum omnino fores a meditationibus, aut aliud, non hoc, tuae meditationis argumentum haberes. Atque sic, uelis, nolis, uoluntatem admittas. Sed idem pariter arguit intellectum. Nonne scis, te meditari, quando meditaris? Scire autem non posses, nisi gauderes intellectu. Sed uideamus de ipsa meditatione, quae hoc fortissime adstruit. Hanc ego facio duplicem. Vna est cognitione prior, altera posterior. Illa facit ad rei solidiorum perceptionem, haec ad rei perceptae examen, siue clarior, illa facit ad sensum recte percipiendum, haec ad assensum, eundemque siue dandum, siue denegandum, siue cohibendum. Iam mihi dicas, utrum haec omnia absque intellectu perficere possis? num absque intellectu possis aliquid cognoscere? num ponderare res cognitae? et num mentem ad ferendum de rebus iudicium disponere? Sic habes operationes, illae requirunt subiectum, subiectum non potest esse corpus, ergo, praeter corpus, in te debet aliud esse subiectum, cui uindicari possunt. Atque hoc idem est, quod animam nominamus. Quod porro homo aliquid recipiat, id suo fati experitur exemplo. Fit enim ex indocto doctus, ex ignaro, rudique, rerum callentissimus, et gnarus. Hoc uero, quod recipit, eruditio, puta, aut doctrina, est accidens. Accidens per se non potest existere. Opus ergo est, ut subiectum adfit, cui inhaereat. Nunc, quaeso te, iudices, num corpus sit eruditionis capax, aut doctrinae percipiendae per suam aptum essentiam? Ergo praeter corpus erit in homine subiectum aliud, id quod est anima.

XI.

XI. Hic uero Stofchius, et cum eo alter artis salutaris Doctor motum obuertunt, et mechanicam corporis structuram, cuius beneficio omnia, haecenus enarrata, fieri contendunt. Scilicet pridem obseruauit Pfellus, in elegantissimo *περὶ ἐνεργείας Δαιμόνων* Dialogo p. m. 85. *τὰς ἰατρὰς μὴδὲν εἰδότες ὑπὲρ τὴν ἀποθεωσιν, ἀλλ' εἰς μόνὰ τὰ σώματα παρακλύπτοντας.* Quod tamen de omnibus dicere nolim, etsi forsitan de multis τῶν ἰατρῶν παῖσι, dici illud, ex rei ueritate, possit. Inuentus enim est inter Medicos, qui Medicum confutaret, et meliora edoceret. Et quis non facile uidet, quam incerta hic sint omnia, quam falsa, quam erronea. Ansam utrique dederunt illam complectendi sententiam, brutorum, quas obseruabant, actiones. At uelim mihi dicas, num iam ita omnia circa bruta sint confecta, ut tam confidenter ab illis possis ad homines concludere? Quid si alius diceret, rem obscuram per rem minus clariorem illustrari. Non poteris ante aliquam a brutis rationem, in hoc quidem argumento, petere, quam luculenter dedisti euictum, nullas inesse brutis animas, quarum beneficio suas perficiunt operationes. Cartesius, Digbaeus, alii, quorum magna sunt in Philosophia nomina, ita statuunt. Largior. Sed non sunt omnia uirorum effata oracula Sybillina. Quidam ex Cartesii aedulis, hanc eius de brutis sententiam ingenue retractant, ex quorum numero est Petrus Poiretus, cuius uerba supra dedimus. Ipse Cartesius fluctuat, *nihilque sibi quod respondeat, superesse fatetur*, P. I. Epist. LV. *nisi quod, si illa cogitarent, ut nos, animam etiam ut nos immortalem haberent, quod non est uerosimile*, et P. I. Epist. LXVII. *haud demonstrari posse*, disertis perscribit uerbis, *nullam in brutis esse cogitationem, quia mens humana eorum corda non peruadit.* Quid? quod Cartesio minus hic uidetur uerosimile, id nuper Ienkinus Thomasius affirmavit. Ego istam suo auctori facile relinquo sententiam, et de duobus saltim ex Cartesio quaero. Vnum est, utrum spiritus, qui ex sua natura sunt ἀφάρτοι, a nullo, eodemque exteriore, destrui principio queant. Alterum, utrum Deus non potuerit spiritus, numero non tantum, quod quondam negauit Thomas, sed et natura plures, distinctosque, pro libertate, condere. Neutrum, ut ego arbitror, negari potest. Non primum. Deus

B 2

enim

enim, uti spiritus ex nihilo potuit condere, ita, si uelit, potest eos destruere, et, qui existendi dedit initium, is efficere etiam potest, ut, quod aliquando cepit, existere tandem desinat. Obferuo tamen, uerba illa, *ſi cogitarent, ut nos*, non unam admittere explicationem, ſed intelligi poſſe, uel de nuda eſſentia ſpiritali, quae iuxta Cartefium in cogitatione conſiſtit, uel de iisdem cogitationum argumentis. Si illo modo accipiat Cartefius, negamus confeſſionem, donec ad ea reſponderit, quae paullo ante adduximus. Si poſteriori intelligat, non diſſitemur, animas brutorum futuras eſſe immortales, propterea, quod ea ratione dictamen iſſis tribuendum eſſet, de aſione honeſta, et turpi, quale dictamen ſupponit obligationem ad legem, et, quae inde dependent, praemia, et poenas poſt ſe trahit. Quae in bruta cadere, ante haud concedimus Cartefio, quam demonſtrauerit, non poſſe Deum ſpiritus condere, natura, et eſſentia, ſeu, ut in ſcholis loquuntur, ſpecie diuerſos. Quod ſi enim corpora potuit condere non unius naturae, et eſſentiae, cauſam equidem non uideo, eccur pro ſua, qua omnia poſteſt, potentia non etiam ſpiritus diuerſae omnino naturae, et eſſentiae producere potuerit. Scilicet ſpiritus, perinde ut corpora, in alium, atque alium, finem condebantur, eamque ob cauſam diuerſam, diſtinctamque requirebant eſſentiam. Agnouere id, ni totus fallor, ueteres, et in his Lactantius, qui L. III. c. X. uniuerſis animantibus datam eſſe rationem, ſed mutis tantum ad uitam tuendam, homini etiam ad propagandam affirmat. Quae, ſi ſtylo Pythagoraeorum efferre liceat, dico, Lactantium brutis tribuiſſe *νῆν*, et *θυμὸν*, homini praeter *νῆν* et *θυμὸν* pariter *φρενα*, atque ita diuerſam naturam brutorum, et hominum adſcripſiſſe animabus.

XII. Sic itaque minus firmum eſt illud fundamentum, cui innituntur. Quod ipſum concernit proceſſum, quem uterque fingit, largior equidem quam lubentiſſime, res, extra hominem poſitas, uix deſerri ad animam poſſe, abſque fibrillarum, quae in cerebro ſunt, commotione. Ea tamen non ſufficit ſola, ſed aliud requiritur principium, quod res iſtas complectatur, et recipiat. Patet id ex iſtorum exemplo homi-

hominum, qui, profundiffimis immerſi meditationibus, nihil omnino audiunt, etiamſi aures nullo labore uitio, et conſequenter rem, qua feriuntur, excipere, et ad cerebrum deſerre queant. Num credibile, in meditando omnes cerebri fibrillas ita quaſi occupari, ut nulla amplius afficiatur? Num ueroſimile, ita, inter meditando, omnem fibrillarum commotionem fiſti, ut eo tempore, ne leuiſſimus quidem, excitari queat motus. Facto motu, fieri deberet ſenſatio, eademque uel grauior, uel lenior, prout motus, uel uehementior eſt, uel mollior. Quod cum non fiat, indicium inde capimus, principium, rebus alioquin recipiendis deſtinatum, aliarum contemplatione rerum diſtrahi, quo minus ad hanc ſigillatim, eſt enim finitum, attendat. Neque apparet ratio, qui, abſque illo principio, ſolo fibrillarum tremore, rerum acquiri cognitio queat. Ad cognitionem namque plures requiruntur ideae, quae partim componi, aut diſiungi, partim idea quadam tertia adſtrui, iuxta ac confirmari, debent. Num uero fibrillae, aut tremor potius, in fibrillis excitatus, nihil, uel uitae, uel intellectus, habens, ſcire, et iudicare poſteſt, quae nam ideae conſentiant, quaenam diſſentiant, quaenam ad rerum confirmationem ſpectent. Hic quidem Autor Epistoliarum p. 70. ad diuinam ſe recipit potentiam. Sed hoc eſt nodum ſecare, non ſoluere, dubitoque admodum uehementer, quod haec Phyſices approbaturus ſit interpretibus, qui rationes poſtulant, et ignorantiam interpretantur, cum qualitatibus Peripateticorum in unum relegandam locum, ſi quis mox in iſtiusmodi quidem argumentis, ubi non penitus deſunt rationes, ad DEI uoluntatem, aut potentiam prouocet. Ita omni ſuperfedere Phyſicus poſteſt opera, quam, uocatis in ſubſidium experimentis, explicandis rectius *Φαινόμενοις* impendit. Speciem habent, quae idem p. 24. illuſtrationis gratia, de radiis aethereis, aſſert, qui non raro, aliis intercedentibus, quaſi ſcinduntur, et tamen in concordiam, non conuſi, redeunt. Tranſigat hic cum Cartefio, Antonio le Grand, aliisque, qui modum et rationem deſinire conati ſunt. Mihi res toto, quod aiunt, coelo diuerſas contendiffe uidetur autor,

propterea, quod radii illi aetherei ad classẽ cauſarum neceſſariarum pertinent, quae aliter agere nequeunt, quam ad agendum quaſi ſunt definitae. Longe aliter ſe res habet cum homine, quem cauſam eſſe liberam, non inficiabitur autor, niſi omnem conculcare uelit religionem.

§. XIII. Quaerit tamen p. 24. ſuae praefidium ſententiae in ipſa experientia, quae exemplo hominum delirio laborantium docet, omnia in cerebri fibrillis eſſe ſita. *Aeſtuante nimirum ſanguine, confuſus potius, quam ordinatus eſt fibrarum tremor, quem phrenitis tandem inſequitur.* Poſſe uero et cerebro, mediante ſanguine, ideas quaſdam inſigi, exemplo adſtruit hominum, qui rabioſi canis, aut tarantulae cuiusdam experti ſunt admoſus. Hos enim mores illius induere beſtiae contendit, cuius ideam per ſaliuam, aut alium quendam humorem acceperunt. Ita eſt, quod iam ſupra ſum profeſſus, opus eſt tremore fibrillarum. Unde ſi quando impediatur, aut minus recte ſe habeat, non poteſt anima, corpori, Deo ſic uolente, unita, iſtas edere operationes, quaſ, organo corporeis, per quae operatur, conſtitutis recte, perficere et poterat, et debebat. Notus mihi fuit homo, qui annis plusquam XX. ita erat captus mente, ut ea ne interuallo quidem rediret. Quid fit? cum iam feralis inſtaret hora, derepente mens rediit, ſuumque praefitit officium. Hic uelim dicas, unde, ſi omnia in fibrillarum ſita ſint tremore, illi tam derepente mens obtigerit? Fibrillae cerebri, per tantum temporis ſpatium, abſque iuſto, debitoque fuerant tremore, conſequenter ideae, ab illo dependentes tremore, penitus quin exciderint, non eſt, quod dubitemus. Non enim uideo, qui conſeruari illae potuerint, cum tremor non tantum fuerit confuſus, ſed et omnis ceſſauerit exercitatio, ſine qua, ne ſanus quidem, cognitionem ante ſibi comparatam, conſeruabit integram. Forſan ad ideas prouocabis innatas, quaſ, utpote ab ipſa natura ſibi collatas, miſer ille retinuit homuncio. Fac rem ita ſe habere, neque ego etiam repugno, at nonne, quaefo te, requiritur opera, et ſtudium, ut ideae illae ſeſe exerant? Quid dicendum, de homine, inde a prima ſua infantia inter urſos commorante, cuius mentionem facit Bernhardus Connor? Sed ſtudium, aut operam, nec ipſe a mente alienus, nec alii adhibere poterant, ut, excitato fi-

brillarum

brillarum motu, ideas iſtas innatas euolueret. Quod concernit alterum, uideo idem placere et aliis, ex quibus nominari poteſt Andr. Rudigerus, qui, in Phyſica Diuina, nuper admodum edita, p. 169. itidem ſtatuit, homines, a cane rabido admoſos, more canum latrare, aliaque, quae a canibus perficiuntur, committere, propterea, quod *cum morſu aliquid ſaliuae, cum ſaliua, aliquid ſeminis, cum ſemine aliquid idearum caninarum imprimatur.* Atque, eadem ratione, de tarantulis iudicandum, putat. Nititur tota haec ſententia quibusdam Medicorum obſeruationibus, quae, ut credo, non ſemper fidem merentur. Sunt illae non abſimiles Phyſicorum experimentis, quae ſubinde diuerſis alioquin rebus ſubſternuntur demonſtrandis. Et quis non uidet, quam multa hic, tanquam uera, ſupponantur, quae probatione opus habent. Praeſumitur, in ſaliua dari ſemen, quod illi forſan negabunt, qui ſemen in uafiſ demum *σπερματιδὶς* generari, et inde in ueſiculas, aut tubulos colligi, contendunt, ex quibus num redire in corpus poſſit, et ſe ſaliuae miſcere, non adeo certum, aut exploratum eſt. Supponit porro, in ſemine eſſe ideas. Quod ſi fieri poſſit, nemo hominum ab ideis muſcarum, uermium, aliorumque inſectorum, erit immunis, quorum ſemina in cibos, queis ueſcimur, profuſa tantum non quotidie deuoramus. Neque ſaltim nudas illarum habebimus ideas, ſed et ipſas adeo animas, quibus, ex Rudigeri ſententia, gaudent. Etſi uero non negem, multa ex illis *εἰς ἀφροδῶνα* eiici, tamen et hoc certum eſt, non pauca in chylum pariter abire, et maſſam ſanguineam, per totum corpus ſe diffundentem. Et quid opus eſt iſtis ambagibus? ſaliua canis rabioſi, particulis aeſtuans ſalinis, hominiſ ſeſe permiscet ſanguini, qui, iisdem infectus, motu agitur uehementiore, ſibi que non uſque adeo conſtante. Hic motus excitat ideas, quarum nonnullae pridem iam adfuerunt, ſed ad motum ſanguiniſ, eundemque minus rectum, iuſtumque componi recte nequeunt, aliae oriuntur ex recordatione illius rei, a qua laeſio proſecta eſt. Quae exemplo hominum, delirio laborantium, aut uino meroque obrutorum, clarum eſt, et luſulentum, niſi forſan dicere uelis, uino, meroque certas innatae ideas. Ex quibus tamen omnibus id ſaltim conſequitur, multa a fibril-

fibril-

fibrillis, et excitato in iisdem motu, dependere. Quod nemo unquam, credo, negavit.

XIV. Duo imprimis sunt, quae pro adstruenda sua sententia Medicus affert. Unum petitur ex ignorantia, qua homo laborat, sui ipsius p. 36. Alterum p. 38. huius est tenoris, non habiturum esse hominem doctrinam, de uita aeterna, in uerbo DEI reuelatam, pro stultitia, si in se haberet substantiam, omnis mortis expertem. Quod cum, teste Scriptura Sacra, fiat, nullus amplius dubitat, quin ἀναβίωσις ad corpus saltim pertineat, quod interire, corumpi, inque cineres redigi, cernimus, et, tantum non quotidie, experimur. Ad primum facile respondebit, qui perpenderit, animam esse quidem spiritum, sed ab alio productum. Quicumque autem ab alio est productus, ille est finitus, nec suam uel essentiam, uel scientiam, ultra illos extendere potest limites, quos is, a quo omne, quicquid est, quicquid habet, ac accepit, suo pro beneplacito, fixit. Taceo, intellectum per lapsum, quem ipse Anonymus admittit, uehementer esse debilitatum, et corruptum. Quod alterum conernit, non nego, inuentos esse plurimos, qui uitam, nullis finiendam seculis, ridēt. Sed enim hi eo suis sunt adacti sententia, quas complexi sunt, erroneis, non uero iustis, debitisque rationis, recte applicatae, principiis. His enim, tantum abest, ut uita illa sit stultitia, ut potius, non diffitentibus diuiniolibus literis, aliquam, superata morte, uitam superesse dicant. Paullus namque suis Romanis confirmat, gentes, quibus nulla obtigit reuelatio, literis comprehensa, scire, homines nefanda, quae enumerat, committentes scelera, dignos esse quam maxime morte. Per mortem autem non potest intelligi uel uiolenta, quam reges, principesque inferunt, uel naturalis. Illa enim non infligitur propter omnia illa delicta, de quibus exponit, haec autem omnes, pios iuxta et impios, manet. Intelligitur ergo aeterna, praeter quam nulla alia superest. Qua uero ratione mortem assequi possunt aeternam, eadem pariter uitam, illi maxime contrariam, assequuntur, propterea, quod iustitia diuina, a qua argumentationem illam petunt, ut malos poenis, ita bonos praemiis, afficit.

XV. Maius acumen ostentare uoluit Stofschius, qui ita p. 83. tricatur, non posse hominem esse ens aggregatum, quia alias, ut sit in societate alicuius dissolutae membrum, dissoluto eo, et anima et corpus deberent per se et extra unionem subsistere. Quod cum non fiat, sed corpus dissoluatur, euidentissimum, ita opinante Stofchio, signum est, corpus non esse nisi partem integram non substantialem, nec animam alterius naturae esse, cum alias, si substantia esse praesupponitur, corpus non esset, nisi animae adiunctum seu accidens, quod absurdum, quia anima inest corpori, non corpus animae. Sed quis dixerit Stofchio, hominem esse ens aggregatum? Ad ens aggregatum requiruntur quidem plura, sed quae συμβεβηκότως saltim uniuntur. Quae causa est, quamobrem citra unionem existere singula possint, nomenque entis tam diu maneat, quamdiu ex partibus, ens conficiuntibus, quaedam supersint, utut qua molem, aut numerum decrementa subinde, aut incrementa admittat. Ita aceruus est, manetque, ac dicitur aceruus, siue grana demas, siue adicias. Per hoc enim non definit esse aceruus, sed fit saltim aceruus maior, aut minor. Et ciuitas est, manetque ciuitas, siue numerus ciuium amplificetur, siue minuatur, modo non ad unum omnes deficiant, ita enim non eadem foret ciuitas, sed noua omnino condidberet. At enim, deficiente anima, uel corpore, non adest homo, utpote qui ex anima, et corpore simul constare debet. Non ergo homo est ens aggregatum, neque corpus pars integralis, sed substantialis. Quod si quidam ita sint locuti, ii ἀκριβείαν Philosophicam non adhibuerunt, sed ἀνύγνωστον, aut sensu potius γραμματικῶ, locuti sunt. Atque ita tota rationum moles facile destruitur. Verbo, corpus, et anima sunt quidem diuersa entia, sed quae unum per se, non per accidens, liceat his uocibus uti, conficiunt. Ostendat uero Stofschius, fieri non posse, ut entia, unum per se constituentia, diuersae, distinctaeque sint naturae? ostendat, facta duorum ἀναλύσει, fieri aliter non posse, quin, uno pereunte, simul pereat et alterum. Pergit Stofschius p. 84. euidentissimum est, animam, siue mentem hominis, non esse nisi partem hominis, integram puta, quia simul cum corpore incipit et desinit, crescit et decrescit (uti in pueris et senibus) aegrotat et sana est, suauiter et moleste afficitur, cibo atque

medicamentis aequae ac corpus reficitur et recreatur, adeoque tam arte cum corpore unita est, ut alterato corpore mens quoque alteretur et alterata mente corpus uicissim alteretur. Haec Stofchius, quae ab Epicuro, et Lucretio mutuata est. Animam una cum corpore incipere, quatenus nunc a parentibus propagatur, fatemur, sed definire una cum corpore negamus. Crescit cum corpore, qua qualitatem, non qua quantitatem, utpote quae in animam, tanquam spiritum, et molis expertem, haud cadit. Dum enim homo crescit, organa corporea magis magisque redduntur apta, et humores nimii partim decrescunt, partim defaecatiores fiunt, ac puriores. Itaque hac ratione anima suas eo melius instituere operationes potest, quippe quae in operando a corpore, propter arctiorem illam unionem, dependet. Quam unionem si ob oculos, ut par est, habeamus, facile patet, qui anima, corpore, uel bene, uel male affecto, suauiter itidem, ac moleste afficiatur. Non enim ita morbis est obnoxia, uti corpus, nec iisdem, quibus corpus, sanitati restituitur medicamentis. Quaedam aegritudines a corpore deriuantur in animam, aliae deriuantur ab anima in corpus. Laeso namque corpore, anima, corporis, cum quo una hominem conficit, amantissima, in grauissimum conicitur dolorem, maleque omnino se habet. Contra, anima male affecta, patitur corpus, quandoquidem eius operationes, quas anima promouet, et dirigit, sufflaminantur, et tantum non suspenduntur. Illis medetur Medicus, his orator, idemque, ut Graecor. utar uoce, *δύνατος*, quamuis ob *περιχώρησιν*, quae inter animam, et corpus datur, utriusque morborum generi medicus, iuxta ac orator, non inutiliter adhibeantur.

XVI. Sic igitur constat, animam esse substantiam, inquirendum nunc porro est, qualis sit, num corporea? an corporis expert? quae sane quaestio non caret difficultate, contrariisque semper, seu ueteres, seu recentiores, spectes, disputata est iudiciis. Tres uero imprimis sunt sententiae. Vna animam facit corpoream, altera spiritualementem, tertia ex spiritu et materia mixtam, siue compositam. Primam uetustiores Graecorum Philosophi complexi sunt, ex quibus uix aliquis animam omnis materiae expertem dixit. Quamuis enim eam nominent *αίσω-*
ματων,

ματων, aut *πνεῦμα*, tamen id non eo fit sensu, quo hodieque istae uoces accipiuntur. Dixere namque *αίσωματων*, aut *πνεῦμα*, quia aut crassiori quadam destituitur materia, aut spiramenta in corpore efficit. Lactantius, de Opificio DEI ad Demetrium c. XI. aerem *Spiritum* nominat, *qui incorporalis ac tenuis.* Et ad eundem fere modum loqui nonnunquam solent recentiores, ut opus sit caute, ne pro *ὁμοψήφοις* habeamus, qui quam maxime a nobis dissentiant. Hic uero non uno modo procedunt. Quidam satis habent animam dixisse materialem, corpoream, aut extensam. Quod Hobbesius et Cowardus faciunt, si modo illi animam pro principio aliquo substantiali habuerint, et non illi potius sententiae *ἀσπίδηται* sint, quam supra in utroque anonymo confutauimus. Raphsonius sane non incite *παραλληλισμὸν* Lucretium inter, et Cowardum, productis utriusque uerbis, instituit. Forsan huc etiam pertinet Bernhardus Connor, qui animam, tanquam substantiam, quae necessario aliquam suae naturae materiam habere debet, cum ex nihilo nihil fieri possit, *σὺν γενεῖς ὕλην*, seu *materiam* nominat, in Euang. Medici. Art. XV. p. 125. Ab his tamen distinguendi sunt illi, qui animam, *qua uocem*, extensam dicunt. Ad quam classem referendi sunt illi, qui animam in toto corpore totam, et in qualibet corporis parte totam esse, dicunt. Quod ut explicent, extensionem quandam substituunt virtualem, quam, ni totus fallor, Comenius in suo Orbe, ut nominat, Pictō, adumbrare, procul dubio, uoluit. Et quis ignorat, Henricum Morum, a cuius partibus stat Raphsonius, animam dixisse substantiam extensam spiritualementem? Idem recentissime omnium fecit Andr. Rudigerus, in Physica divina l. I. c. II. §. 5. 6. Sed alii ulterius procedunt, ipsamque materiam, ex qua animae constat essentia, definiunt. Ita Stoici animam definiabant *πνεῦμα πυρῶδες*. Stoicos sequuntur non pauci coetus Christiani Doctores, qui Patrum ueniunt nomine. Lactantius, de Opif. DEI c. VIII. mentem diserte nominat *ignem diuinum*. Et Clemens Alexandrinus, quem primum Stoicis annumerauit Lipsius, Lib. I. Strom. p. 274. *συνεξάπτειν ἢ γράφει τὸ ζώπυρον τῆς ψυχῆς, καὶ συντέλει τὸ οἰκεῖον ὄμμα*
C 2 πρὸς

πρὸς θεωρίαν, τάχα μὲν τι καὶ ἐντιθέσσα οἷον ὁ ἐγκεντρῶν γεωργός, τὸ δὲ ἐνυπάρχον ἀνακινῶσα. In quibus nimis πελαγιστῆς Alexandrinus, eademque fere tradit, quae nostratis Mystici aevi, de scintillula, in fundo animae abscondita, et ope uerbi diuiniioris excitanda, insulse, ut plerumque solent, deblaterant. Pro igne substituunt alii lucem, quae cum igne solet esse coniuncta. A qua sententia non alieni sunt Kabbalistsae, et qui in numerum eorum referendus est, Menasséh Ben Israel, qui essentiam animae, quam subinde *spiritualem* nominat, nihil aliud, quam lucem esse, contendit, libr. I. de Resurrect. c. VIII. Mira hic philosophatur Helmontius, et digna omnino, quae inter fatuos ignes Philosophi istius per ignem referantur. Animam namque *lucem dicit substantialem, figuram constantem humana*, quam semini deinceps imprimit. Israel Conradus, artis salutaris apud Gedanenses Doctor, A. c. 1607 librum edidit, de Cognitione sui ipsius, in quo animam pro luce quadam habuit, sed, quae eius est modestia, *προβληρωτικῶς* saltim ea de re disputat. Tandem reperiuntur, qui luci aerem iungunt, et, animam ex luce et aere constare, existimant. Quam sententiam suam fecit Thomasius, in Tentamine de Nat. Spirit. Sect. VII. Th. XIV. Altera sententia nunc est uulgatior. Tertia tandem Bernardino placet Telefio, qui uniuersam suo tempore Philosophiam reformare conatus est. Ille namque, de Rerum Nat. L. VIII. c. XV. sibi persuadet, substantiam, quae in homine ratiocinatur, non unam, simplicemque esse, sed ex anima, a Deo creata, et e spiritu, e semine educto, compositam.

XVII. Sed quam falsa haec sint, quamque remota sit anima ab omni materia, uel ex operationibus, quas edit, innoscit. Etsi enim illae animam haud constituent, de animae tamen essentia testantur, cum inter operationes, et potentiam, a qua operationes proficiscuntur, intercedere debeat proportio. Neque aliquis magnopere repugnabit, operationes istas in corpus ordinarie non cadere, eamque ob causam ad illud se recipiunt *πρὸς φύγατον*, fieri saltim per diuinam posse potentiam, ut corpus cogitet. Grauis sane difficilisque plane est quaestio, annon DEVS id efficere possit? Io. Lockius

Lockius l. IV. de Int. Hum. c. III. nullus ea de re dubitat, quam suo pariter calculo probat Petrus Baelius, in peculiari ad Ancillonium Epistola, qua in Cogitationes Rationales P. Poireti inquirat. Subiunxit illam ipse Poiretus Cogitationum libris. Ita uero Baelius p. 751. *Vellem solum hunc mihi scrupulum eximi. Quaero, num DEVS uirtute sua infinita et omnipotenti efficere ualeat, ut corpus existentiae suae alteriusue cuiusdam rei fiat sibi conscium?* Quod multis adstruere rationibus conatur. Cartesius quidem, eiusque affectae, multum impenderunt industriae, ut animam omnis expertem materiae euincerent. Si tamen dicendum, quod res est, non potest Cartesius, per suae Philosophiae principia, huic satisfacere quaestioni. Ostendit hoc Baelius exemplo quodam, cui aliud subiungimus, idemque luculentius. Statuit Cartesius, *DEI uoluntatem ab aeterno fuisse indifferentem ad omnia*, Deumque res hoc, illoue modo, condidisse, non quod aliter eas condere non poterat, sed quia aliter condere eas nolebat. Scilicet *non uoluit DEVS*, ita rem illustrat ipse Cartesius, *tres angulos trianguli aequales esse duobus reëtis, quia cognouit, aliter fieri non posse, sed quia uoluit, tres angulos trianguli necessario aequales esse duobus reëtis, idcirco idem hoc uerum est, et fieri aliter non potuit.* Sic igitur et materiam potuit creare cogitantem, si modo uoluit. Voluisse autem, pari ratione affirmatur, qua negatur. Difficile est dictu, quid DEVS possit, aut non possit. Potentia eius est infinita, cui assequendae finitus intellectus haud sufficit. Accedit, rerum essentias quandoque latere, neque satis ubiuis obuias esse. Quae efficit ratio, quamobrem non raro contradictoriis, quae dicunt, aliquid annumeremus, cum quibus nihil habet negotii. Recte proin omnino dixit iudiciosissimus Hulfemannus, a G. Calixto immerito fugillatus, *Deum posse contradictoria, et materialiter, et formaliter talia.* Interim tamen in eo consentiunt omnes, id Deum posse, quod omni modo, id est, saluis diuini Numinis perfectionibus, saluaque rerum natura, ac essentia, fieri potest. Iam uero nemo, credo, negauerit, cogitare, intelligere, uelle, esse talia, quae spiritibus maxime sunt propria, eosdemque a corporibus, extensione maxime gaudentibus, distinguunt. Quod si ergo haec conferret in corpora, aut materiam, ex

corporibus fierent spiritus. Non enim apparet, quomodo corpora proprietatem essentialem accipere possint, non accepta essentia, a qua proprietates illae *realiter* haud differt, nisi dicere uelis, posse aliquid simul esse, et non esse. Quod sanae rationi tantopere repugnat, ut, qui contrarium cum Heraclito, si modo ingenue eius protulit Aristoteles sententiam, affirmare uellet, indignus omnium sit iudicio, qui confutetur. Speciem habent, quae Baelius l. c. urget, *ita imminui Dominium DEI, eiusque omnipotentiam, asserique, Deum composuisse uniuersum ex eo genere substantiarum, quae prorsus ineptae sunt, quibus creator suus se ipsum communicet: neque enim DEVS uere communicat se suis creaturis, nisi in quantum eas reddit capaces suae cognitionis.* Ergo ne Dominium DEI imminuitur, si quando negas, Deum posse facere, ut pars maior sit toto, ut bis duo conficiant quinque, ut aliquid simul sit, et non sit, ut dies praeteritus sit praesens, aut praesens sit praeteritus. Dominium DEI est quidem ἐξουχικόν, sed tamen ordinatum ad attributa, siue, ut clarius dicam, ἀπομονικόν attributis, quae in Deo dantur. Sic, ut res exemplo illustretur, Deus habet dominium in homines, neque tamen innocentes poenis, aut maleferiatos praemiis, afficere poterit, nisi suam, et bonitatem, et iustitiam, abnegare uelit. Szydliouii *Φορτὰ ἀνθρώπων* non curamus, quae ipsismet Reformatorem Doctoribus improbantur. Neque magis de diuina bonitate detrahere potest, quod se non communicet illi, cui se communicare nequit, quam de diuina potentia, quod ea facere nequeat, quae fieri plane nequeunt. Quae interea Thomas Hobbesius adduxit, ea sufficienter a Sam. Clarckio sunt confutata, in Demonstratione Existentiae et Attributorum DEI, quam latina donauit lingua Ienkinus Thomasius. Bernh. Connor, nisi uoce ludat materiae, non uno nomine absurdus est. Non enim, ut aliquid sit, necessario requiritur, ut sit materia. Alioquin DEVS etiam foret materia. Atque hinc nihil aliud adducta a se ratione euincit Connor, quam quod anima reuera sit aliquid, aut ueri nominis substantia. Videtur interim mihi male applicasse acceptionem materiae, Scholasticis usurpatam. In qua cum materia *subiectum* aliquando aut

aut *obiectum* denotet, non uerentur animam facultatum suarum appellitare materiam.

XVIII. Illi, qui animam uoce saltim dicunt extensam, uidentur, qua *τερόπον* modo *παιδιάς*, dissentire, nec ipsam ueritatem laedere. Non desunt tamen incommoda, quibus premi ea potest. ipsa enim obscuritate est obscurius, quid sit extensio uirtualis, Rudigerus quidem ἀποδεικτικῶς suam sibi uisus est adstruxisse sententiam, sed omnia facile soluuntur, si modo obserues, spiritus esse quidem finitos, ast non in sensu μαθηματικῶ, quo illud dicimus finitum, quod est quantum, consequenter partes extra partes habet. Nulla igitur ante tali demonstrationi, quam tam sollicita necit, inerit uis, aut efficacia, quam probatum dedit, spiritus *quantitatiue* esse extensos. Quod tamen eo minus praestare potuit, quo magis ab illa sententia, quae spiritus facit corporeos, remotus esse uoluit. Audiamus ipsum Rudigerum, ut mentem eius eo melius percipiamus. *Quodcunque*, inquit, *ens finitum est, si existit, illud est alicubi.* Haec admittimus, immo et contra Cartesianos propugnamus, quos Henricus Morus lepide nominauit *Nullibistas*, quod spiritus, quorum in cogitatione ponunt essentias, alicubi esse inficientur. Etenim dum existit, oportet alicubi esse. Nam si nullibi esset, esset nihil, consequenter non existeret. *Quicquid*, ita pergit, *est alicubi, illud uel in loco est, uel in spatio.* Et hisce suo modo subscribimus. Sed quando nunc subiicit, *et spatium autem et locus extensa sunt, unde quicquid est, in extenso est*, uidetur partim sibi et ipsi contradicere, partim ex praeiudicata quadam, et alibi proposita, opinione loqui. Contradicit sibi et ipsi, utpote qui totus in eo est, ut ipsummet Deus spatium esse, ut ut incorporale, euincat. Quod si igitur Deus est spatium, erit pariter extensus, et quicquid est in Deo, in extenso sit, necessum est. Quod, ut credo, haud affirmauerit. Opinio autem praeiudicata, ex qua loqui uidetur, ea est, quod spatium pro substantia habeat, qualem, si corporea ea est, extensam esse oportet. Visa est quondam haec quaestio Io. Lockio adeo difficilis, ut non dubitauerit, suam profiteri ignorantiam. *Si quis*, inquit, de Int. Hum. l. II. c. XIII. §. 17. interrogauerit, *utrum spatium hoc, quod corporis experit, sit substantia,*

stantia, uel accidens? in promptu responsio est, me nescire. At si spatium est substantia, est alicubi, quia omnis substantia aliquid est, uereque existit. Iam tibi mundum, quaeso, concipias, siue totum mundi systema, quod coelum, terramque, complectitur. Hoc est ens, idemque finitum, ergo est alicubi, et quidem in spatio. Illud spatium est substantia, ergo erit alicubi, et in spatio, hoc spatium erit in alio. Sic igitur extra hunc mundum infinitae, aut, si mauis, innumerae erunt substantiae. Progreditur, quicquid est in extenso, illud ei est coextensum, et adeo extensum. Hoc κατά τι uerum est de illis, quae μαθηματικῶς, siue quantitative sunt in extenso. Habemus uero hic πρῶτον ψεῦδος, quod probatione quam maxime indiget. Adicit quidem, neque enim aliter aliquid in loco est, uel spatio, quam replendo illud. At hoc, si ἀπλῶς accipiatur, aequè falsum est. Quomodo enim spiritus, omnis quantitatis, quod ipse fatetur Rudigerus, expers, replere aliquid potest. Est quidem in spatio, in quo existit, praesens, sed praesentia, quae φιλοσοφικῶς nudam modo dicit ἀδιασσίαν, non requirit necessario, ut id, quod praesens est, illud etiam spatium, in quo praesentem se sistit, repleat, neque aliam quandam substantiam una admittat. Atque hac ratione ea nunc concidunt, quae sequuntur, replere autem aliquid spatium, uel locum non potest, nisi applicetur ad illum; si autem applicatur, applicatio aliter, quam in puncto physico contingere haud potest, at omne punctum physicum est extensum, ergo quodcumque ens finitum est, illud extensum est. Vellem decideret Rudigerus grauissimam illam, quam Scholastici quondam mouere, quaestionem, quot genii acus cuiusdam acuminis insidere queant? Non est, quod moneam, praeterquam hoc, omnia ista cadere in entia, quantitate praedita, in quorum numerum non sunt referendi spiritus. Facestant ergo et reliqua, in quibus aperta datur finiti, in quantitate, et essentia, ut in scholis nominantur, confusio. Nam finitum esse non potest, nisi finiatur alicubi; finiri alicubi nequit, nisi alibi inceperit, ergo omne finitum habet initium et finem: quicquid habet initium et finem, illud habet partes extra partes; quicquid habet partes extra partes, illud est extensum. Vnde quam inde deducit propositionem, ita

tem-

temperamus: Ergo omne ens, QUANTITATIVE finitum, est extensum.

XIX. Anima, cum sit spiritus, potentiis quibusdam, aut facultatibus gaudeat, necessum est. Ita namque distinguitur a corpore, quippe quod iners quasi est, et παθητικῶς saltim sese habet. De numero harum facultatum non conuenit inter Philosophos. Scholastici duas earundem faciunt classes, et alias superiores, alias inferiores nominant. Et ad superiores quidem intellectum referunt, et uoluntatem, ad inferiores appetitum sensitium, et locomotiuam. Illae competunt animae, ut est spiritus, hae, ut est anima, i. e. spiritus, ad illum finem a Deo conditus, ut cum corpore hominem efficiat. Alii numerum facultatum superiorum augment. Vetusiores coetus Christiani Doctores intellectui et uoluntati adiecere memoriam, eaque in re ipsius DEI, qua personas considerati, imaginem sibi uisi sunt reperisse. Quod et Petrus Bongus Bergomas fecit, in Numerorum Mysteriis, p. m. 140. Ex recentioribus numerum ternarium retinet, sed pro memoria desiderium substituit Petrus Poiretus, quem secutus est Ioachimus Langius. Vterque hanc diuisionem, facta ad forum Theologicum applicatione, rebus Theologicis, iisdemque grauissimis, substernit demonstrandis. Poiretus inde euincere uoluit Trinitatem, Langius autem eius beneficio nostratis doctrinam Ecclesiae, de fidei partibus, emendare conatus est. Poireti sententia, quam ex eius Oeconomia, et Cogitationibus Rationalibus, ὡς ἐν συνόψει exhibeo, his absoluitur momenti. Supponit, hominem ad imaginem DEI esse conditum. Vti ergo in homine desiderium datur immensum, intellectus immensus, acquiescentia immensa, ita in DEO pariter sit, necessum est, immensa desiderandi, ac percipiendi facultas, quae ipsi est DEus Pater, actus percipiendi illud, quod desiderauit, immensus, quae perceptio ipsi est filius, et tandem gaudium immensum, quod ex perceptione oritur, atque hoc est ipsi Spiritus S. In quibus Poiretus Patrum quorundam, et Scholasticorum secutus est sententias, qui Filium, λόγος appellatum nomine, per intellectum, Spiritum S. uero, tan-

D

quam

quam amorem, per uoluntatem productum esse, contendunt. Nec negari debet, etiam inter nostrates repertos esse quosdam, qui idem senserunt, etsi alii rectius ab eodem sese abstineant, et in his Io. Wigandus, cuius peculiaris extat hoc de argumento Commentatio. Interim Poiretus non est primus, qui inde adstruere Trinitatem, posthabita reuelatione, uoluit. Nam ante eundem idem fecit Keckermannus, a Io. Musaeo, aliisque, passim oppugnatus. Nos pauca saltim, quae ad euerterendam Poireti sententiam faciunt, adducemus in medium. Ante omnia id obseruandum, Poiretum in enumerandis animae facultatibus sibi haud constare. Alibi namque, in Epistola de educatione liberorum, quae tot quondam Hamburgi dedit turbas, non tres, sed quatuor facit animae facultates, ita ut tribus, ante enarratis, adiiciat facultatem perficiendi, quicquid bonum, rectumque esse, deprehendit. Et quid opus est, ut desiderium, et acquiescentiam, tanquam diuersas, distinctasque facultates, accipiat, quae unius facultatis, quam uoluntatem nominamus, tantum sunt designationes, aut, si ita loqui fas est, modi. Nam id, in quod fertur uoluntas, uel abest, et demum acquiri debet, uel iam adest, et iam acquisitum est. Priori modo habes desiderium, inferiori acquiescentiam. Quod si tamen inde diuersas facere uelis facultates, cur non idem facis, qua intellectum, in quem cadunt memoria, reminiscencia, ne de aliis nunc dicam. Et sic numerus facultatum, nimium quantum, excrescet, et amplificabitur. Subruto sic fundamento, actum nunc de tota erit sententiae Poiretinae structura. Id quidem profiteor, hominem semetipsum contemplantem, beneficio uiae, quam Scholastici nominant, causalitatis, et eminentiae, id assequi posse, quod Deus intellectu, et uoluntate, gaudeat, quippe quibus instruire hominem non potuisset, si istis ipse destitueretur perfectionibus. Id tamen non uideo, qui homo, omni reuelatione destitutus, in eam descendisset opinionem, ea in Deo ueras, proprieque sic dictas, personas constituere. Intelligere, desiderare, acquiescere, ad essentiam pertinent, tribus personis communem, consequenter, pro ratione essentiae unius, omni-

bus

bus tribus competunt. Sic unaquaeque persona produceret aliam, et ab hac processurae essent aliae. Neque enim appareret, rationem sibi relictam concludere ex hisce posse, numerum personarum ultra ternarium non esse extendendum, in primis si ex anima, tanquam *εὐτύπω*, de Dei, tanquam *ἀρχετύπος*, natura, et essentia, iudicare debeat. Adscribam Poireti uerba, ex Cogit. Ration. l. III. c. VIII. p. 317. *Deus, inquit, est merum esse, et absolute suum esse: merum esse est esse sui ipsius, uices sui ipsius gerit, repraesentat et sistit se: merum esse est sibi esse, sibi in sui ipsius uicariatu, imagine, et repraesentatione, fruitione, acquiescere.* Substerne saltim uice DEI, Filium, aut Spiritum S., et uidebis, per haec principia, quibus maximopere sibi placet Poiretus, plures tribus admittendas esse personas, nisi facere forsitan cum Sabellio uelit. Neque est, ut ad imaginem prouocet diuinam. Vnde enim homini, extra reuelationem constituto, de uera imaginis ratione constat? Et quis, quaeso te, conformiter unquam diuinioribus literis, in desiderio, intellectu, ac acquiescentia, imaginem diuinam posuit. Scio quidem, Patres in ipsa animae essentia eam collocasse, sed pertinet hoc ad *αιερολογία*, quibus non raro aliis errandi dedere occasionem. Sufficient hoc unicum, haec omnia, facta defectione, in homine remansisse, qui uero imagine diuina per lapsum penitus est exutus. Plura commemorabunt Theologi, quorum etiam est, de Langii sigillatim sententia dispicere.

XX. Esse autem intellectum, et uoluntatem facultates saltim, et potentias, non entia, aut substantias, ab ipsa anima diuersas, distinctasque, ueterum nonnulli uocarunt in dubium, quibus Andr. addimus Rudigerum, cui uoluntas nihil aliud est, quam essentia quaedam spiritualis, intellectu passiuo instructa, et secundum ideas, cum innatas, tum a mente, siue intellectu actiuo, acceptas, agens, unaque, quod in Physica Diuina fatetur, cum corpore interiens. Atque sic non duabus, sed tribus homo constat partibus, corpore nempe, mente, siue intellectu, et uoluntate, siue, ut uoce Helmontiana nominat, archaero. Quod tantum abest, ut neget, ut diserte potius fateatur, in appendice ad Physicam Diuinam, p. 784. ad auctoritatem cum Scripturae S.,

D 2

tum

tum Lutheri nostratis, aliorumque, tres homini partes tribuentium, sese recipiens. Potissima, cui maxime innititur, ratio desumpta est a pugna, quae, nemine dissentiente, inter intellectum, et uoluntatem intercedit, et duas facile, easdemque diuersas, arguit substantias. Hanc adduxit in primis, in Proem. libris de sensu ueri et falsi praemisso §. 15. seqq. cui in Physica Diuina p. 754. nouam addit, inde petitam, *quod cogitationes eo ipso momento, quo cogitamus, sentire haud possumus, ubique autem uolitiones. Nam mens est, quae sentit, est eadem quoque, quae cogitat, unde cum nemo simul possit flare et sorbere, simul agere et pati, mens quoque non potest simul cogitare, et eo ipso, quo cogitat, momento, etiam illam cogitationem sentire.* Vnde concludit: *Si principium uolens idem esset cum sentiente, nemo posset simul uelle, et eodem temporis articulo, quo uult non successiue, ut in cogitatione, uolitionem suam sentire.* Miror, ut ὑπερον πρότερον committam, uirum acutissimum negare, posse aliquem simul agere, et pati. Quando aliquis meditatur, tum, ut opinor, agit, eo ipso autem, quo meditando agit, momento, scit, se meditari, consequenter et sentit, se meditari. Et quid opus est uerbis, ubi rerum adsunt testimonia? Credo, de se unusquisque experietur, quod eo momento, quo cogitat, se cogitare plerumque sentiat. Quod si illud aliquando non fiat statim in intellectu, ut in uoluntate, id forsitan inde est, quod anima, suis indulgens suauiter cogitationibus, ab organis paullulum fiat alienior, cum contra uoluntas nunquam sit sine aliqua commotione, quatenus a re proposita siue bene, siue male, afficiatur. Vbi autem istiusmodi datur commotio, ibi non potest non sentatio simul insequi. Pugna porro, quae datur inter intellectum, et uoluntatem, haud euincit, uoluntatem ab intellectu, tanquam peculiarem quandam substantiam, esse distinguendam. Nemo enim est, qui ignorat, dari in ipsa uoluntate non raro pugnam, nescia, utrum rem complectatur, an abiiciat, num, hac missa, complectatur alteram. Itane igitur uoluntas non una, sed duplex est substantia? Taceo, ex recentiorum, qui cupiunt ἀπειθολογῆν, sententia, uoluntatem modo secum pugnare, nec aliquam dari inter intellectum et uoluntatem pugnam,

gnam, sed intellectum modo, et sensus, pugnae occasionem praebere. Neque tandem aliquod huius sententiae praesidium in diuinioribus reperitur literis. Has enim si in hoc consulere uelimus argumento, illa euoluenda sunt loca, in quibus, tanquam in sede propria, de origine, iuxta ac morte hominis, exponitur. In illis uero non trium, sed duarum saltem, partium iniicitur mentio. Ad testimonia, in contrariam allata sententiam, pridem responderunt Theologi, ut non opus sit, actum agere, aut crambem bis coctam recoquere. Hoc unicum monuisse iuuat, locum Luc. I, 47. minus commode pro hac Rudigeri sententia adduci, quippe in quo πνεύματι adscribitur ἀγαλλίασις, quae, cum ad affectiones pertineat, non cadit in intellectum, sed uoluntatem, tanquam affectionum matrem, et fontem. Videat etiam Rudigerus, quomodo cum ueritate, tantopere nobis commendata, conciliet, quando animam cum corpore interire contendit. Qua ratione pii, in coelos recepti, ante ἀναβίωσιν destituentur uoluntate.

XXI. Intellectus, a quo merito incipimus, officium est, in rerum causas, et ueritates, inquirere, easdemque notas, sibi, perspectasque facere. Quod ut recte fiat, ante omnia dare debet operam, ut ideas bene percipiat, nisi, ut coecus de colore, iudicare uelit. Habere autem intellectum uires, aliquid percipiendi, nemo, praeterquam sceptici homo ingenii, negauerit. Cum quo tamen non adeo difficilis est disputatio, quandoquidem tum facultatem percipiendi suo adstruit exemplo, dum oppugnare eandem conatur. Non enim mecum posset disputare, et ad rationes, a me adductas, respondere, si nihil perciperet, nec sensum uerborum, a me propositorum, assequeretur. Scio, Petrus Baelius, uir ingenio, iudicioque, pollens, omnes dissuasit cum Sceptico disceptationes. At ita deferenda erit ueritas, qua nihil nobis esse debet prius, nihil posterius, ita triumphabit Atheismus, quem Scepticismus post se trahit. Sufficit, si uel maxime Scepticum ad meliorem mentem haud reuocaueris, alios te contra Scepticismum posse munire, imo Scepticum ipsum eo adigere, ut, quid amplius iure respondeat, non inueniat. Praeter Scepticos dantur

et alii, qui, ex aliis licet rationibus, uim percipiendi intellectui denegant. Andreas Caesalpinus affirmauit quondam, *nihil nos intelligere, nisi primum intelligibile*, hoc est, *Deum illum in nobis habeamus, qui se ipsum intelligendo, causa sit, ut aliquid intelligamus*. Quod dogma, *mirum* non immerito Nic. Taurello, in Alpibus Caesis p. 301. nominatum, ex putidissima illa fluit, quam cum Auerrhoe communem habet, sententia, unam modo dari intelligentiam, per omnes homines diffusam, eandemque ipsummet esse DEVM. Quae cum Spinozismo amice conspirant, et nuper admodum a Deurhofio, utut ex aliis forsan rationibus, sunt reuocata. Deurhofius namque, uti notum, cum Spinoza facit. Sed Caesalpinus, ut bene obseruat Taurellus, p. 26. per illam Aristotelis assertionem, qua omnem rerum multitudinem a materia proficisci, contendit, in hunc prolapsus est errorem. Ex recentioribus Bernhardus Connor, in Euangelio Medici, Artic. XV. p. m. 144. animam percipere, negat, cui ab ipso met Deo primae rerum ideae, ad earum praesentiam, animaeque uoluntatem, infundantur. Sapit haec Cartesianorum quorundam sententiam, quam et suam fecit Malebranchius, nec non Liberius a S. Amore, quorum ultimus in Epist. Theologicis p. 58. huius praesidio ista conatur eleuare testimonia, in quibus Liberatori nostro diuina tribuitur potentia. Statuunt nempe, creaturas non esse operationum, quae edunt, ueri nominis causas, sed eas a DEO proficisci, qui id, quod uult creatura, *ἀμέσως* perficiat. Quae sententia Deum omnium autorem peccatorum facit, homines uero a peccatis quibuscunque absoluit. Et tamen ea Malebranchio multum ad promouendam pietatem uisa est facere. Vidit id haud dubie Connor, unde pro *cogitationum saltem primigeniarum, perceptionum, et sensationum omnium, immediato autore* Deum habet, homini uero uim quandam largitur, *receptas semel ideas simul associare, a se disiungere, in rationis formam illas connectere, unam ideam ex alia inferre*, et reliqua. Duae quaestiones probe hic sunt discernendae. Vna est, annon DEVS sit aliqua perceptionis causa? Altera, num sit sola et unica? Illam omnes affirmant, quotquot concursum diuinum, eundemque

demque generaliore, et ad omnia se extendentem, contra Scholasticos, Claudiumque Paonium, iustis propugnarunt rationibus. Alteram merito proscribunt omnes, quotquot persuaasum habent, Deum ideo dedisse homini sensus, ut horum beneficio ipse in rerum cognitionem perueniret. Poiretus eius rei causam a primis quasi initiis repetere uoluit. Putat enim, DEVM semetipsum, quasi extra se, repraesentare uoluisse, eamque ob rem cum ipse sit principium agens, et actiuosum, debuisse pariter rem, in qua se repraesentare uoluit, principium esse agens, et reuera actiuosum. Ita ille in discursu Praelimirari Cogitat. Rational. praemisso, Sect. III. p. 9. Ast non placet haec ratio, aliena maxime ab ista imaginis diuinae ratione, quam diuiniore suppeditant literae. Et quamuis quidem ex rebus conditis, de conditoris, et fabricatoris DEI, iudicium ferri possit perfectionibus, minus tamen recte a Deo ad res, ab ipso conditas, instituitur argumentatio, propterea, quod in his creandis sua usus est libertate, nec aliqua adfuit necessitas, quae illum coegisset, ut sic, et non aliter, conderet. Et si ideae ad uoluntatem hominis coelitus, ut Connorus loquitur, infundantur, unde, quaeso, est, quod homo absque omni uoluntatis motu non raro percipiat? Unde sunt tot aberrationes, quas in percipiendo experitur, etiam omni adhibito studio? Deus sane, qui optimum semper intendit, ideas ita censendus est infundere, uti reuera sese habent, cum alias et culpa erroris, in iudicando commissi, transferri in illum deberet. Vbi enim uitiosa, et erronea maxime est rerum, ac idearum, perceptio, ibi uerum, rectumque, sequi iudicium, experientia teste, nequit. Et quid fiet, si homo, libidine correptus, rem sibi aliquam praesentem sistit, anne et tum eius animae ideam Numen infundit sanctissimum, omnisque impuritatis grauissimus osor? Confirmare tamen suam sententiam hac imprimis ratione conatur Connor. *Quando primo uidi Elephantum, anima mea, inquit, non potuit esse huius uisionis autor, quia sic anima, cum libero semper agat arbitrio, Elephantum aperto oculo posset non uidisse*. Ecquis uero ignorat, animam libertate, qua alioquin praedita est, in nonnullis de-

stitui?

stitui? id quod appetit, appetit sub ratione boni, et id, quod auersatur, auersatur sub ratione mali, neque, quod omnes experimur, aliter potest. Ita et res comparata est cum intellectu, qui rei, clare, luculenterque, sibi propositae, non potest non adstipulari. Pergit Connorus. *Motus quoque fluidi nerui, aut ipsorum oculi neruorum uibratio non potuit in anima mea primam Elephantis imaginem natura sua uere depingere, quia cum motus unius corporis non potest esse uera causa, cur aliud corpus moueatur, multo minus motus fluidi corporei in re incorporea effectus illos producat.* Quae de motu differit, ea gratis dicuntur, et ab ingeniosissimo Schelhammero pridem confutata sunt. Sed perpendisse debebat arctissimam illam, quae animam inter et corpus datur, unionem, cuius beneficio anima in corpus agit, et a corpore nonnunquam afficitur. Modum, quo id fiat, malo admirari, quam frustranea opera rimari. Neque enim hucdum aliquis inuentus est, qui sufficienter illum explicasset.

XXII. Scilicet non pauci suas hic periclitati sunt uires. In his est Malebranchius, qui l. III. de Inquirenda Veritate c. VI. ingeniose magis, quam uere, disputat. Habere DEum in se omnium rerum ideas, hunc uero omnibus rebus, etiam mentibus nostris, praesentia sua quam arctissime uniri, consequenter mentes pro facultate, qua praeditae sunt, omnia, quae in Deo sunt, posse uidere, si modo reuelare ista DEVS uelit. Oppugnauit in primis hanc sententiam Antonius Arnaldus, quem inter et Malebranchum, per multos annos, idque scripto non uno, nec sine magna animorum contentione, de eadem disputatum est. Accessit Petrus Poiretus, ut ex Cogitat. Ration. l. III. c. X. apparet, ubi et incommoda sigillatim persequitur, ex hac sententia metuenda, in quibus, quod mireris, et illud est, *superbiam, et amorem proprium, usque adeo promouere, ut sibi quisque imaginetur, se cum Deo familiaritate maxima uti, eum uidere, consulere, ab eo responsa habere, et similia, quae Fanaticismo, et Enthusiasmo, siue falsae commercii cum DEO fictioni, ansam dare possunt.* Quae utinam sibimetipsi Poiretus a semetipso dicta putaret. Sententias namque, quas de lumine, in fundo animae residente, pallim inculcat, ad Fanaticismum non ducere, sed in

Fana-

Fanaticismum praecipites dare homines, coecus sit, qui non uideat. Quod ad Malebranchium, is quaedam uere, quaedam falso, et erronee, affirmat. Verum est, Deum ubique esse praesentem, quod ratio immensitatis postulat. Admittimus, illum omnium ideas rerum complecti, si modo per ideas ipse intellectus diuinus, omnia certo cognoscens, non uero aliquid, ab ipsa essentia diuina diuersum, distinctumque, intelligatur. Ita namque de diuina actum foret simplicitate. Sed et hoc fatemur, posse Deum suas ideas, pro modulo intellectus creati, et finiti, hominibus manifestare. Quae tamen manifestatio non fit *ἀμέσως*, uti, remotis ualuis, lux *ἀμέσως* in oculos illabatur, sed signis quibusdam certis, sub quibus res ipsae, quas communicare cum homine uoluit, exhibentur. Clarum hoc fit ex reuelationibus, *πολυτρόπως* a Deo factis. In *Θεοπνευσία* suppeditabatur *τί και πῶς*, et in uisionibus sistebantur imagines, quibus DEUS hoc, illudue, adumbrare uolebat. Nunquam legimus, quod in ipso DEO ideas DEI uiderent homines. Et dicat Malebranchius, num istas homines ideas, quiescente omni intellectus operatione, in Deo uideat? an uero illa, percipiendis ideis, sit adhibenda? Si hoc statuat, illud recurret incommodum, cuius causa suam excogitauit Malebranchius sententiam, quomodo rem, quam in DEO uidet, repraesentare sibi intellectus queat? Si illud affirmet, uelim, rationes exponat, quamobrem non easdem omnes habeant ideas, quibus Deus aequae praesens est? Num forsitan DEUS non potest, aut, si potest, non uult omnibus easdem manifestare? Absit, ut id dicamus, qui de diuina potentia, sapientia, ac erga homines benignitate, longe rectius persuasi sumus. Quid? quod hac ratione nulla opus sit in addiscendis scientiis industria. Et cur, quaeso, Deus uerbum nobis suum dedit, ut ex eodem rerum cognitionem diuinarum hauriamus? Ecce nos iubet, coelum, terramque, intueri, et ex utriusque admiranda structura de conditoris, cum potentia, tum sapientia, plane admirabili, ferre iudicium? Quid his opus erat ambagibus, sicubi omnia in Deo, nobis praesente, conspiceret? Et quid sibi uolunt illae conscientiae com-

E

motio-

motiones, illa rectae rationis dictamina, quae, Scriptura teste, sunt ex lege, cordibus nostris illata? Possunt et ea hic afferri, quae supra aduersus Connorem adduximus. Sed nec desunt Malebranchio rationes, quibus suam confirmare sententiam conatur. Ex his non postrema illa est, quod DEVS dicatur *Luminum Pater, hominesque scientias docere*. Hoc quidem non negamus, quandoquidem cognitio rerum merito inter illa refertur dona, quae ob bonitatem suam Deum agnoscunt datorem. Sed, quod ita DEVS illuminet, aut doceat, uti sibi persuadet Malebranchius, id salua diuini Scripturae, ex qua haec pro sua sententia desumit, autoritate, affirmari nullo modo potest. DEVS namque illuminat, (liceat uoce in sensu paullulum laxiore uti,) et docet, uel *ἀμείσως*, uel *ἐμμέσως*. Illud nunquam fit, ut supra notatum, absque certis quibusdam signis, sub quibus res ipsae communicantur. Hoc fit partim per naturam, partim per uerbum. Illa principiis nos docet innatis partim, partim studio, industriaque, acquirendis. Hoc autem est scrutandum, audiendum, inque succum, et sanguinem, conuertendum. Illustrabo rem exemplo. Seruator noster dicitur lux, illuminans omnem hominem, sed non aliter illuminat, quam annunciando uerbum, et Scripturas exponendo Diuiniore. Vnde quando discipulos ab ignorantia, qua laborabant, liberare, eosdemque meliora docere uolebat, tum ad Mosen se recipiebat, ad Vates, ad Psalms. Posteaquam uero coelo receptus est, ablegauit nuncios, qui hominum aperire oculos debebant. Quod uerbi diuiniore factum esse praedicatione, illa Paulli euincunt uerba, in quibus contendit, se nihil, extra Mosen, et Prophetas, proposuisse, et ex iisdem summa, qua decebat, fide, omnem modum, et rationem, consequendi salutem, suppeditasse. Monstruosa sunt, quae porro subiicit, *cognitionem nostram propter DEum esse factam. Quodsi uero eius obiecta essent res, quae non sunt Deus, tunc non esset illa propter Deum, sed propter alia, atque Deus, alioqui Deus non esset scopus, atque finis, intellectus nostri, quantum esse potest; neque esset omnis, et tota capacitas nostri intellectus pro Deo facta.* Quis enim adeo rerum omnium ignarus est, qui nesciat, dari

fines,

fines, quos Philosophi dicunt, subordinatos. Quis uellet negare, non esse cibos, sanitatis tuendae, aut conseruandae gratia, fumendos, etiamsi omnia, et ciborum etiam sumtio, fieri debeant propter diuini nominis gloriam. Sic itaque potest aliquis et DEum, et res, praeter DEum, alias, cognoscere. Quod et ipse DEus uoluit, qui rebus omnibus ueritates indidit, hominesque facultate instruxit, ueritates, in rebus latitantes, eruendi. Et dum commisit hominibus dominium in animantes, uoluit pariter, ut animantium naturas sibi facerent perspectas, quia alioquin dominium recte exercere haud possent. Sufficit, illam cognitionem pro ultimo scopo, sineque, in quo subsistere iure, meritoque, debet, diuinae gloriae amplificationem habere. Inde uero non sequitur, quod intellectus omnia in DEO uideat, nihilque, praeter ipsam Dei essentiam, percipiat, aut attingat. Quod exemplo, a uoluntate desumpto, scite ostendit Poiretus.

XXIII. Opus tamen est *κριτηρίω*, ex qua certa esse potest anima, se rem recte percepisse. Nam nisi tale detur, semper erit nobis fluctuandum, utrum ueritatem simus assecuti. Quae causa est, quamobrem omni tempore de isto *κριτηρίω* sollicitos sese praebuerint Philosophi. Huc spectat Epicuri Philosophia Canonica, tot contrariis iudiciis uexata, et a recentioribus, alio subinde habitu, reuocata. Videtur uero Epicurus illam Xenophani, aliisque, *ἀκαταληψίας* fautoribus, studio, dataque opera, opposuisse. Quare uel hoc nominis eius laudanda est industria, quod rectius, meliusque, suis sentire uoluit praceptoribus. Scholas enim Nausiphanis frequentauit, quem Pyrrhoniae addictum fuisse Sectae, constat. Scholastici nihil de illo *κριτηρίω* habent. Satis namque habebant, sua placita ad Aristotelis, quem sectabantur unice, conformare placita. Vnde plerumque non quaerebant, num huc, illudue, ueritati sit consentaneum. sed num menti, et sententiae Aristotelis, sit conforme. Cum autem Cartesius, missis autoritatibus, quae non raro nobis imponunt, omnia rationibus examinaret, opus erat, ut de constituendo ueritatis *κριτηρίω*, cogitationem pariter susciperet. Atque hoc reperisse sibi uisus est in clara, euidenticque,

E 2

ac

ac distincta, perceptione. Vnde decantatum illud, quod utramque apud Cartesianos facit paginam, quicquid clare, distincteque, percipio, illud est uerum. Non deerant tamen, qui illud sub examen, idemque rigidum, uocarent, ex quorum numero; ut Gassendum taceam, Petrus Daniel erat Huetius, qui in Censura Philosophiae Cartesianae totum caput, idque secundum, eidem examinando impendit. Interim occasione dedit Cartesius aliis, in illud argumentum, quo uix aliud maioris est utilitatis, penitus inquirendi. Ex his ingenio, iudicioque, reliquis haud inferior fuit E. W. Tschirnhausius, Autor Medicinæ Mentis, et Corporis, cuius iterata editio Lipsiæ cō Ioc XCV. prodiit. Ex eius sententia inde quis ueritatis capere *κρίτηριον* potest, si quando rerum, quas concepit, cognitionem per sola uerba excitare in aliis potest. Quae ut eo melius euincat, duo inprimis supponit, quorum unum est, id uerum esse, quod concipi potest, alterum, facultatem concipiendi in omnibus hominibus esse aequalem. Notam tandem ingressus est uiam Immanuel Proeleus, in Demonstratione, de Certitudine Sensuum, Rationis, et Fidei, docto alioquin, et eleganti, libello. Concipit ille sibi in homine triplicem facultatem, unam sensualem, alteram rationalem, ultimam spiritualem. Sensuali percipiuntur res materiales, et corporeae, sensus externos ferientes, rationali, ideae, et abstractiones, spirituali, DEus, resque incorporeae aliae. Hinc omnis ex eius sententia perceptionis certitudo ex eo resultat, *se res, aut obiectum, facultatem animi, eandemque integram, et probe ad perceptionem accommodatam, debito modo per praesentiam, aut contactum suum affecerit.* Vid. P. I. c. I. et II. in quibus haec fusius persequitur.

XXIV. In *κρίτηριον*, ut a Cartesio proponitur, non pauca merito desiderantur. Nam in multis ne quidem clara, distinctaque, datur perceptio. Qualia argumenta sunt Theologica, eademque *ἀπλώς* talia, quae fidem requirunt, et clare, distincteque, nullo modo percipiuntur. Hinc factum est, quod Cartesiani, illata in Theologiam regula, summa animando doctrinae coelestis capita, eleuarent, inque sensum long- alium

interpretarentur. Cuius rei exemplum in Hermanno Alexandro Roellio habemus, qui aeternam filii Dei generationem admittere noluit, propterea, quod non uideret, idque clare, et distincte, quomodo conceptus generationis consistere cum aeternitate posset. Grauius autem est notatus a Dauide Huigenino, in Christiano Ratiocinante. In nonnullis praesumitur clara, distinctaque, perceptio, quae, re bene excussa, nulla est. Ex quibus id conficitur, praeter perceptionem claram, distinctamque, qua, ne iudicium fiat temerarium, opus omnino est, requiri insuper aliud, quo certus reddar, me in percipiendo non aberrasse, meamque perceptionem, quam claram, distinctamque, profiteor, reuera claram, distinctamque, esse, non autem praesumptam, qualem multi, experientia teste, habere solent. Accedit, quod nec ad ea se extendat, quae sensuum percipienda sunt beneficio. Ecquis uero negauerit, horum pariter habendam esse rationem, qui, fafante Grandio, Instit. Phil. l. I. p. m. 16. nos instruunt, *quod res sint, siue quod corpora existant.* Et, cum ipse Cartesius fateatur, sensus, qui tanto nobis, in indagandis rebus Philosophicis, sunt adiumento, quam saepissime fallere, ostendendum omnino illud erat *κρίτηριον*, ex quo certus fio, non esse mihi a sensibus impositum. Nam quia mihi de eo non constat, dubius omnino haerere debeo, utrum in rerum penetrauerim naturam, nisi forsan affirmare uelis, posse aliquem rerum naturas assequi, qui nondum satis certus est, eas res, in quarum inquirat naturas, reuera existere. Vidit hoc, haud dubie, Gottlieb. Gerhard. Titius, eamque ob causam principium hoc Philosophiae Cartesianae, quod suum pariter fecit, in Arte Cogit. c. III. §. 24. emendat, et supplet. *Quicquid clare, et distincte, siue immediate, citra admixtum sensuum externorum, siue mediate, per sensuum externos, intellectus percipit, illud est uerum, i. e. de eius ueritate, per propriam cognitionem, certo est persuasus.* Per *κρίτηριον*, a Tschirnhausio excogitatum, suspenditur certitudo rei, a me cognitae, ab assensu eorum, cum quibus ea communicatur. Quod etiam si non parum animum aliquando confirmet, ratio tamen *κρίτηριον* ita debet esse comparata, ut me sua quidem

uirtute, ac efficacia, de ueritate conuincat, etiamsi nemo reperiatur, qui mecum faciat. Quis enim sibi in tanta rerum perturbatione promittere potest aliorum assensus, ubi diuersa sunt hominum ingenia, studia, inque studiis progressiones. Ergone abiicienda erit ueritas, de qua ego sum certus, quandoquidem per uerba eius cognitionem excitare apud alios nequeo. Et num tu putas, illam rem, pro uera esse habendam, cuius excitari apud alios cognitio per sola uerba potest? an ne ignoras, dari errores, qui ueritatum prae se ferunt speciem, et in animos sese eruditorum, ab ingenio, iudicioque, haud destitutorum, insinuant. Cogites, quae so, quot sibi affectas conciliauerit Plato, quot Aristoteles, quot Cartesius, quot alii, quorum passim notantur, et proscribuntur, sententiae. Et in his non paucae reperiuntur, quae sibi quam grauissime repugnant. Sic itaque nihil amplius superest, quam ut *κρίτηριον* suum abiiciat Tschirnhaufenius, uel, quod Thomasio pridem est obseruatum, fateatur, unam, eandemque, rem, falsam, ueramque, esse, posse. Percipiendi facultatem aequalem esse in omnibus, utraque, quod aiunt, manu, concedo. At, quo minus ea modo sese aequali exerat, corporis, ac temperamentorum, obstant habitus, educatio item, ac instituta, quibus aliquis inde a teneris abundauit. Immanuel Proeleus laudem meretur, quod eiusmodi suppeditare uoluerit *κρίτηριον*, cuius beneficio omnium, quotquot dantur, rerum certitudinem, consequi, et obtinere, queamus. At nihil amplius illud praestat, quam ut me conuincat, rem, qua tangor, et afficior, aliquid esse, et existere, sed qualis illa sit, et num ita se habeat, prout ab eadem afficior, me non docet. Nec illud placet, quod unam ab altera quasi seiungat. Sane nisi ratio iungatur sensibus, fieri aliter non potest, quin per sensus decipiamur quandoque, et erroribus imbuamur. Exemplo esse potest Epicurus, qui per Canonicam in pueriles, ineptosque illos prolapsus est errores, ut crediderit, solem non esse disco maiorem. Et nonne, seposita ratione, sensus tibi dicitabunt baculum, in aquam immissum praeter labentem, esse confractum, turrimque esse rotundam? Atque ita res etiam se habet

cum

cum perceptione spiritali, quae omnino, beneficio rationis, exigenda est ad Scripturam. Fieri enim potest, ut quis sibi falso persuadeat, se Spiritu agitari diuino, et conuictionem, qua gaudet, ab eodem illo Spiritu proficisci. Hinc ita urgendum est internum, quod Theologi nominant, Spiritus S. testimonium, ne Scriptura seponatur. Scripturam autem consulere, meditari, audire, et ad eandem aliquid examinare, nemo absque ratione, et sensibus, quibus uerba, siue ore prolata, siue literis exarata, percipiuntur, potest. Hinc etiam Paullus affirmat, ex audito uerbo diuiniore oriri, et prognasci, fidem. Nec uideo, quomodo, seposita Scriptura, succurrere uelis homini, *περασμοῖς* afflicto, nec perceptionem istam spiritua-lem sentienti?

XXV. Sequitur Voluntas, cuius est appetere, aut auerfari, quod intellectus, iuxta normam sibi datam, sequendum, aut fugiendum, praescribit. Solet eam ob causam nominari facultas *coeca*. Quam loquendi rationem cur indignetur Titius, fateor, me ignorare. Non enim *coeca* dicitur sensu *Φυσικῶ*, qualis coecitas in animam non competit, sed quia id, quod appetendum, aut auersandum est, ab intellectu sibi communicatum accipit. Quae nisi praecesserit communicandi ratio, ignoti, quod in proverbio dicitur, nulla esse solet cupido. Singularis est, quam Thomafius, in libro, germanice edito, et Tentamen, de Natura Spiritus, complectente, fouet, sententia. Existimat, formam hominis, siue animae, in uoluntate, minime uero in intellectu, esse quaerendam. Quod ut euincat, canonem assert Peripateticorum, *forma dat operari*, et operationes in anima, non ab intellectu, utpote facultate, *πραγματικῶς* modo sese habente, sed a uoluntate deriuat. Atque ex his conficere porro conatur, homines, utpote diuersis obnoxios inclinationibus, diuersam pariter agnoscere formam, et *specificae*, liceat cum Scholis loqui, differre. Quae omnia leguntur, libro antea excitato, Sect. VII. Th. CLXX. et seqq. p. 183. seqq.

XXVI. In quibus perquam plurima dantur, quae a ueritate propius sunt remota. Falsum est, quod totius sententiae

tae

tiae *πρώτον* constituit *ψεύδος*, omnes operationes in anima esse a uoluntate. Propone intellectui *ἀξίωμα* quoddam, cuius obuius est, mentique statim illabitur nexus, et deprehendes, quomodo, ui quasi aliqua, mox ad assensum rapiatur, si uel maxime uoluntas repugnet, cui illud non raro ingratum esse solet. Assentiri uero est operatio, et ab ipsomet Thomasio mentis annumeratur operationibus. Neque tantum absque uoluntatis commotione ita intellectus, aut anima, quae ipsa est intellectus, operatur, uerum intellectus ipsam adeo uoluntatem operationibus facit obnoxiam. Quod si enim aliquid gratum ab eodem accipiat, tum appetitione in illud fertur, contra praesto est horror, et auersio, si, quod accipit, ingratum est, et molestum. Et quamuis non semper intellectus sequatur ductum, minimum tamen compungitur, oriturque pugna, nisi conscientia iam labore stupefacta, et cauteriata. Quae omnia de se quilibet experitur, ut plane pluribus non sit opus uerbis. Quid? quod affirmare audeam, absque intellectu nullos experiri uoluntatem motus, praesentelicet, et sensuum oblata beneficio, re quadam, siue grata, siue molesta. Carneades, ut est apud Valerium Maximum, ad mensam non raro accubuit, sed suis intentus cogitationibus, manum porrigere, ad capiendos cibos, obliuiscabatur. Quae, quae est ratio, quamobrem uoluntas, in quiete constituta, cibis appositis non inhiauerit? Mens, aliis distracta cogitationibus, non potuit ad eos attendere, aut uoluntati, tanquam dulces, tanquam utiles, et necessarios, ad sustentandam sanitatem, uiresque refocillandas, commendare. Postquam uero ideas ab intellectu accepit communicatas, tum, neque enim id diffiteor, intellectus operationes sistere nonnunquam, et sufflaminare, aut accendere magis, et promouere potest. Adde et hoc, uoluntatis propensionem nonnunquam intellectus operationibus esse priorem. Nam dum se ad iudicandum, et ratiocinandum, quod utrumque fit intellectu, applicat, iudicare, iuxta ac ratiocinari omnino uoluit. At enim si inde euincere uelis, uoluntatem animae esse formam, possum ego pari euincere ratione, intellectum formam esse uoluntatis,

utpote

utpote ab intellectu ad operandum impulsae, excitataeque. Peripateticorum, quos alioquin ridet, canon, tantum abest, ut isti faueat sententiae, ut repugnet potius, et contrarietur. Illi enim, quando operationes ad formam referunt, in ea sunt opinione, quod illae *ἀμέσως* a forma proficiscantur, materia autem, quae cum forma coniuncta est, merum sit instrumentum, aut *παθητικῶς* modo sese habeat. Quod ut eo melius obtineant, formam faciunt materiae coextensam, aut, qui modus loquendi cum Scholasticis placet Dan. Sennerto, repletiuam. At haec in uoluntatem minime competunt. Est enim illa intellectum excitet, et commoueat, ad iudicandum, et ratiocinandum, tamen ipsum iudicium, et ratiocinationem, praestat intellectus, non uoluntas, alioquin ipsa foret intellectus, et sic omne inter intellectum, et uoluntatem caderet discrimen. Quod si uero iam satis esse ad formam, credas, ut aliquid operandi det occasionem, aut ad operandum commoueat, impellatque, nihil obstat, quo minus pariter temperamenta, a quibus passiones praedominantes ad hoc, illudue, hominem impellentes, dependent, hominis pariter, aut animae, formam dicas. Et, ne quid dissimulem, canon, ante laudatus, sistit quidem aliquid, quod in forma datur, sed quid praecise forma sit, plene, et sufficienter, non delineat. Hinc etiamsi forma det operari, tamen non omne, quod dat operari, est eius, cui dat, forma. DEVS enim, in quo, Scriptura teste, sumus, uiuimus, et mouemur, dat, quod nemo negauerit, operari, et tamen non est hominum forma. Quod nonnulli ex ipsis Peripateticis obseruant, eamque ob causam operationes a forma suspendunt, non qua est forma, sed qua simul est causa efficiens. Qua ratione reliqua pariter concidunt, quae de *specificis* afferuntur, *differentia*, hominum, diuersis maxime inclinationibus agitatorum. Et, ut paullo pressius haec persequar, uelim, notetur, uoluntatem posse bifariam accipi, uel pro potentia uolendi, uel pro actu uolendi, quem barbare nominant uolitionem. Ea dependet ab ipsa substantiae, cui inest, natura, consequenter omnibus hominibus eadem est, hic diuersus, prout potentia ad agendum excitatur, uel ab a-

F

lio,

lio, atque alio principio, uel ab alia, atque alia re, sibi oblata, uel tandem ab alia, atque alia temperamentorum conditione, et natura. Atque sic admitto quidem aliquam differentiam, sed quae modo est *συμβεβηκότως* talis, nec ipsam *εστίαν* attingit. Volitio namque illa transit, atque in singulas subinde horas mutatur, cum essentia semper sibi constare debeat. Mutata enim essentia, non amplius res erit talis, qualis antea fuit. Quae omnia ita disputo, ut uocibus in illo utar significatu, quem communiter, in foro Philosophico, habent. Nam, si *ὡς ἐν πλάτει* accipiantur, et essentia, speciesque, idem, quod Germanis *eine Art, Gattung*, id est, nudas, merasque, qualitates, aut mores, denotat, tum, neque id nego, poterit dici, homines alio, alioque principio, alia, atque alia indole, aliis, atque aliis, ad agendum, et in agendo, actos, impulsosque rebus, specie, aut essentia, differre. Credo uero, hanc significandi rationem ne ipsum quidem intendisse Thomasium.

XXVII. Deducit nos haec quaestio ad aliam, eandemque non minoris momenti, et, ob controuersias, quae hac nostra aetate agitantur, recte examinandam, quaenam harum facultatum altera sit praestantior? num intellectus uoluntatem, an uoluntas intellectum, dignitate, et utilitate, superet? Uetustiores non unam hic fouisse sententiam, et uerba, et praxis, satis, superque, nos docent. Ionici rerum, earundemque, naturalium, quas primus dicitur Graecos docuisse Thales, indulgebant contemplationi. Vnde clarum est, plus illos dedisse operae intellectui, quam uoluntati, excolendae. Quid? quod Anaxagoras Clazomenius, qui non postremus inter illos fuit, teste Clemente Alexandrino, l. II. Strom. p. 416. *τὴν θεωρίαν τῆ βίης* dixerit *τέλος*. Socrates contra, etsi Ionicis usus sit praeceptoribus, totum tamen Philosophiae morali sese tradidit, magisque de uoluntate, quam intellectu, fuit sollicitus. Socratem secuti sunt Plato, Antisthenes, Zeno, eiusque affeclae, quibus Stoicorum haesit nomen. Illi enim morum doctrinas explicabant curatius, summique boni rationem in uita, naturae conformiter acta, quae Cleanthis uerba erant, sitam esse, arbitrabantur. A quorum praeceptionibus,

bus, ac institutis, longius discessit Herillus Carthaginienſis, Stoeae aliquando alumnus, cuius *summum bonum fuit scientia*, si modo Cicero, et, post eum, Lactantius, l. III. c. VII. Herillim mentem recte sint assecuti, qui, iuxta Clementem Alexandrinum, l. II. Stromatum, p. 416. non posuit summum bonum in nuda, meraque, scientia, quae ad intellectum pertinet, sed in uita, *κατ' ἐπιστήμην*, composita. Aristoteles uero cum intellectus, tum uoluntatis, habuit rationem. Vnde et duplicem fecit Philosophiam, unam *θεωρητικὴν*, alteram *πρακτικὴν*, quarum illa pro fine contemplationem, haec actiones habebat. *Θεωρητικὴν* tamen praetulit *πρακτικῇ*. Quod Laetius confirmat L. V. p. m. 121. *βίον τε*, inquit, *τῶν ὄντων, θεωρητικῆς, πρακτικῆς, ἠδονικῆς, τὸν θεωρητικὸν προέκρινεν*. Doctores contra coetus Christiani, iidemque uetustiores, τὰ πρακτὰ magis, quam *θεωρητικά*, persequerantur, eamque haud dubie ob causam Philosophiam Peripateticam, Platonicae, iuxta ac Stoicae, posthabuerunt. Sed enim, reuocata per Arabas, et cum Christianis communicata, Philosophia Peripatetica, cepere iterum speculationes, quibus subinde plus inerat uanae subtilitatis, quam redundantis, ad uoluntatem recte componendam, utilitatis. Quae ne gratis dixisse uidear, scripta testor, et uolumina, a Scholasticis, multo, et insigni, confecta numero. Neque tamen deerant, qui hoc emendatum maxime cuperent, et uoluntatis, quam illi, suis indulgentes speculationibus, tantopere negligebant, curam habendam esse ducerent. Hinc reuocata est Theologia Mystica, a Io. Scoto Erigena, ex Graecia in regiones, ad occidentem sitas, primum illata, quam auide passim omnes illi sunt complexi, quotquot spinarum, et speculationum Scholasticarum, ceperat taedium. Vtinam circumſpectione modo essent usi, et aera lupinis, quae in Mystica illa Theologia reperiuntur, sollicitius distinxissent. Et ex quo caput illa sequiori aetate extulit, ceperunt passim intellectum, et ea, quae sibi intellectus uindicat, eleuare. Hoc enim omnibus in more positum est Mysticis, ut, intellectu fusque deque habito, omnem uoluntati operam impendant. Accedit Indifferentissimus, in quem non pauci per Theologiam

Myfticam funt prolapsi. Is, cum salutis consequendae piam sufficere uitam, existimet, mirum non est, quod uoluntatis modo emendationem suadeat. Hinc non ipse modo intellectus, sed et ueritates, et dogmata, quae intellectu sunt addiscenda, contemtim habentur, libri, Catechismi nimirum, Compendia, et Systemata, in quibus talia proponuntur, tanquam inutilia, proscibuntur, ipse tandem *ἄλογος*, et qui eundem, tuendae ueritatis causa, exercent, conuitiis, tantum non omnibus, proscinduntur.

XXVIII. Quo facilius non tantum, sed et grauius, in hoc argumento est prolapsio, eo maior, in eius discussione, adhibenda est cautio. Generatim grauissime censendi sunt errare, qui unam harum facultatum contemtim habent. Iniurii namque illi sunt quam maxime in Deum, qui utriusque autor est, et conditor. Neque recte una alteri praefertur, si nempe in se spectentur, propterea, quod utraque, neque ab anima, neque a se inuicem, ut peculiaris aliqua, distinctaque, substantia, est diuersa. Eadem est anima, quae intelligit, et uult. Intellectus, et uoluntas ipsa est anima, quae ita dicitur, si quando uel ideas contemplatur, uel ideis excitata, ad operandum, propendet. Hinc uix una contenditur cum altera, aut una alteri praeferritur poterit aliter, quam ratione eorum, quae partim ab istis facultatibus proficiuntur, partim per illas obtinentur. Nam qui nullum adiacere uelit temperamentum, is rem minus feliciter conficiet. Supponimus igitur, non sufficere homini ad beatitudinem intellectum, nisi uoluntatis accesserit emendatio. Testatur namque experientia, eos, qui intellectus modo culturae omnem nauant operam, uel fastu corripitur, uel uitio ingenii luxuriantis, nouas plerumque, et nullius momenti, sectari sententias, uel, quod prius est, in Scepticismum, et, quem comitem inprimis habet, Atheismum, incidere. Quid? quod istiusmodi in tam diffusa, quam sibi acquisiuit, cognitione, summe sit miser. Multa enim sunt, quae nunquam assequetur intellectus, et, quo maiores facit progressionem, eo magis suam imbecillitatem, *ἀβελειάν*, ignorantiam denique, agnoscit. Quam in rem euoluendi sunt Fran-

Franciscus Sanchezius, et Hirnhaimius, si modo is modum, qui in omnibus placet, tenuisset, hic uero maiorem iudicii uim, et selectum, in conquirendis, quae in rei confirmationem affert, exemplis, adhibuisset. Interim absit, ut, neglecto intellectu, uoluntati studeamus. Etenim intellectus ea debet comparare, quae uoluntas ad consequendam, ad quam aspirat, felicitatem, in usus suos transferat. Non mitescit ante uoluntas, quam intellectus ueris imbutus est praeceptionibus. Multas dari praeiudicatas opiniones, pietatis sufflamminantes studium, nemo, credo, inficiabitur. Ergo ut ab his liberetur intellectus, danda inprimis est opera. Quamdiu enim menti haerent infixae, non est, quod rectum, iustum, pium, a uoluntate, in iisdem acquiescente securius, expectes. Et quid multa? Uoluntas, absque praeuio intellectus lumine, in superstitionem potius, quam ueram, Deoque placentem, religionem, propendet, immo quandoque ab omni religione fit alienior, et omnia pro indifferentibus habet, quae ab institutis, et consuetudine saltem humana, proficiuntur. Testem huius rei Pyrrhonem sisto, et Carneadem, quorum ille, Laertio teste, l. IX. p. m. 252. diserte affirmauit, nihil omnino esse bonum, aut malum, iustum, aut iniustum, *νόμος δὲ καὶ ἔθει πάντα τὰς ἀνθρώπους πράττειν*, hic autem, teste Laetantio, l. V. c. XV. non dissimili sententia, Romae, pro concione frequentissima, professus est, *ius naturale esse nullum, omnes et homines, et alias animantes, ad utilitates suas natura ducente ferri, proinde aut nullam esse iniustitiam, aut, si sit aliqua, summam esse stultitiam* etc. Quarum assertionum, impietate non carentium, et ad subruendam non modo religionem, sed rerum pariter publicarum salutem, inprimis comparatarum, hanc infero rationem, quod uterque iustam, debitamque, quae intellectui impendi debebat, culturam, si non neglexerit penitus, minimum pro eo, ac decebat, haud instituerit. Vnus enim *τὸ τῆς ἀναταληψίας, καὶ ἐποχῆς εἶδος* Philosophiae intulit, *καὶ ὁμοίως ἐπὶ πάντων μηδὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ*, ut Laertius loquitur, affirmauit. Alter uero quamuis rebus ueritatem concesserit, tamen nullum adesse *κρίτηριον* existimauit, ex quo aliquis

de ueritate, a se mente comprehensa, certus esse queat. Unde et fieri aliter non potuit, quin ad *ἑποχὴν*, Arcefilae, aliisque Academicis, tantopere probatam, et ipse pariter deflecteret. Atque his praestructis, profiteor nunc, suo modo praeferendum quidem esse intellectum uoluntati, sed et suo modo uoluntatem palmam praeripere intellectui. Scilicet, in uia, perueniendi ad beatitudinem, dantur certa praesidia, quibus recte applicatis, ipsa beatitudinis consecutio insequitur. In istis primae partes debentur intellectui, in hac uoluntati. Clariora erunt, si ex foro haec Theologico, quod turbare conantur Indifferentistae, illustrentur. Homo, qui cupit aeternae particeps fieri salutis, addiscere debet doctrinas, per quas, Paulo iudice, Deo placuit, saluos facere homines. Atque hoc est intellectus, quem ideo merito praeferimus uoluntati. Sed non sufficit nuda illa cognitio, uerum ut actu obtineatur salus, quae obtineri per eandem potest, accedere debet fiducia, quae ad uoluntatem omnino pertinet. Atque hoc modo uoluntas praefantior, aut, si mauis, utilior est, intellectu.

XXIX. Atque haec haecenus de anima, qua naturam considerata. Nunc uidendum porro de illa, quatenus est anima, siue substantia, ad id ordinata, ut cum corpore, cui uitam largitur, hominem constituat. Hic uero statim ea expedienda erit quaestio. Quanam animae sit origo? et unde illa in corpus descendat? Torsit haec quaestio nimium quantum Philosophorum animos, nec hodieque disputationum datur finis. Possunt tamen omnes sententiae ad hanc duplicem referri classem, quarum una animae originem ab ipso Deo, altera a parentibus, quamuis diuersimode, deducit. Qui a Deo deducunt, illi animam, uel ex Deo, per emanationem, uel a Deo, per creationem esse, contendunt. Primum omnes illi fateri opus habent, qui animam pro essentiae particula diuiniore habent, siquidem id, quod per emanationem est, cum eo, a quo est, unius solet esse naturae, et essentiae. Atqui hic excitari possunt Platonici, Stoici, immo, quod mireris, ipse Aristoteles. Nam etsi de anima ille paulo obscurius, et, Francisco Patricio iudice, in *Discuss. Peripat. T. II. L. VI.*

p. 257. *tam exiliter, spinose, et confuse, scripserit, ut nemo ex tot millibus sectatoribus sententiam eius sine spinis potis fuerit percipere, tamen illi aliquid ex Platonis adhaesisse schola, inde patet, quod ὄν, quem ab anima, siue ψυχῇ, distinguit, θεῖον appellat, et θεῖαθεν ἐπεισιέναι* diferte omnino profiteatur. Neque Philosophis tantum, a uera religione alienis, sed et aliis, qui Christianos sese profitebantur, idem affirmare placuit. De Patribus, quos nominant, non dicam, ex quibus forsitan alii recte huius erroris postulantur, alii in meliorem partem explicantur. Non enim sufficit ad improprium Stoicismum, aut Platonismum, una, alteraue, *φράσις*, quam quis cum Stoicis, aut Platonis, habet communem. Excutiendum est totum sententiarum σύστημα, et tum apparebit, quam longe a Stoicorum, et Platonis, mente, sint alieni, qui cum Stoicis, et Platonis, loquuntur. Non omnes, qui animam, essentiae diuinae particulam, nominant, eam credunt Deo ὁμοῖον, siue, ut clarius loquar, non sumunt essentiam pro ipsa substantia, sed sensu, Philosophis non inusitato, pro qualitatibus. Quae ne gratis dixisse uidear, illustrabo totam rem ex Ioannis Stigelii Commentario, in librum Philippi Melanchthonis, de Anima. Ibi p. 213. ex Aristotele *diuiniore pars, quae extrinsecus accedit*, dicitur. Et p. 129. *Sententia communis Theologorum* pronuntiatur, *Animam ipsa substantia esse unam, et ESSE VIM COELESTEM, diuinitus afflatam homini.* Et paucis interiectis, haec, inquit, *sententia Theologica huic pertinet, ut sciamus, substantiam animae esse diuinam.* Sed audiamus nunc, quomodo haec uelit intelligi. *Creauit*, inquit, p. 173. eademque auersa, *animam DEVS ad imaginem, ad similitudinem suam, non quod IPSA ESSENTIAM QUANDAM DIVINITATIS IN SESE HABEAT, sed quod referat similitudinem eius, a quo non nata est, sed condita, et facta.* Longe enim differunt *imago essentialis, et imago similitudinis.* Non dubito, quin hac uia, et ratione, multa Patrum explicari possint dicta. Quae de re tamen aliis facile iudicium permitto, qui alioquin cum de Balto negare nolim, Patres Platonismo fuisse infectos. De Haereticis quibusdam res clarior est. Iuuat saltem nominasse Manichaeos, quibus unanimi omnium consensione, etiam ab

Augustino, qui cum istis quondam fecit, ille error adscribitur. Vnde et, praeunte Formula Receptionis, a Iac. Tollio exhibita, in Insign. Itiner. Ital. p. 136. his eundem uerbis iussi sunt execrari. ἀναθεματίζω τὰς τὰς ἀνθρώπιναις ψυχὰς λέγοντας ὁμοιοῦσαι εἶναι τῷ Θεῷ. καὶ ἀπὸ τῆς ὑλῆς καταποθῆναι, καὶ καθέξομαι τὸν Θεόν, καὶ ταύτας ἐξαντλέιν, κάτωθεν δὲ διὰ τῆς ἡλῆς καὶ τῆς σελήνης, ἃ καὶ πλοῖα καλῶσω. Quae egregie in notis illustrauit Tollius. Tantopere quondam coetus Christianus hunc abominatus est errorem, quem nunc plures complectuntur, uariisque rationibus ornant, et hominibus incautis obtrudunt. Quod eo minori fieri potest labore, quo magis ea homini, diuinitatem quandam affectanti, blanditur, et factum, superbiamque, quae illis maxime, quibus placet, est propria, fouet, alitque. Possent, si id e re effet, indicem satis spissum hic conficere, nisi sufficeret, Mysticos modo, eisdemque crassiores, nominasse, quorum luto immerfus pariter fuit Autor Praeloquii, libro Germanico, *Spiegel der Vollenkommenheit*, praemissi. Verba eius §. i. ita se habent, *Gleichwie wir durch die Sünde von Gott abgefallen sind, so müssen wir wieder zu Gott kommen, und in den Ursprung eindringen, woraus wir gestossen sind.* Vtor autem editione, quae Halae, utut in Titulo illud reticetur, A. cl. lccc IX. in forma octauae ordinis prodit. Nam in aliis, quas ad manus pariter habeo, illud προσόμιον non occurrit. Tandem et Medici nonnulli, hac nostra aetate, eandem fecere suam, ut eius beneficio φαινόμενα quaedam, quae circa animam dantur, explicarent. Quod si enim anima est diuinae essentiae particula, erit ea omnipotens, omnium rerum, etiam futurarum, gnara, linguarum omnium perita, consequenter non opus est, ut hominem, talia praestantem, spiritu aliquo, siue bono, siue malo, agitari, moueri, impellique, statuamus. In horum referendus est numerus Io. Casparus Westphalus, qui in Patholog. Daemon. p. 68. *neminem quid absurdi credere, putat, qui hominis mentem immortalem ex aura Dei, siue huius essentia, seu substantia immortalis, et immutabili, extitisse, statuit, eamque ob causam Decretum Concilii Braccarensis, quo id damnatum est, intempestiuum pronunciat.* Fallor? an huc etiam pertinet

Seb.

Seb. Wirdigius, qui, in Medicina Spirituum, animam discrete particulam essentiae diuinae appellat.

XXX. Qui postremum tuentur, animamque suam a DEO per creationem ortum accepisse, confirmant, hi uel creationem intelligunt, pridem, et eo quidem tempore, quo condita sunt omnia, iam factam, uel tum demum, quando infans a parentibus prognaescitur, faciendam. Illorum sententia προϋπαρξέως, siue *praeexistentiae animarum*, uenire solet nomine, pro qua Iudaei, multique ex Patribus, et post hos Christophorus Sandius, nec non Anonymus, siue, quod ex Io. Fechtio saepe audiui, Artopaeus, Professor Argentoratensis, in Dissertatione singulari, de Existentia animarum, antequam in aspectabili huius uitae Theatro compareant, quorum utrumque Balth. Bebelius, illum Iac. Thomasius confutarunt. Neque ab hac opinione alienus uidetur Edmundus Dikinsonus, in Physica Veteri, et Vera, c. XI. §. 17. Sed nec exiguus horum est numerus, qui tum animas ἀμέσως a Deo conditi putant, si quando homo nascitur. Ita iam suo tempore existimauit Hieronymus. Etiam Pelagiani pro creatione, quae suis patrocinari uidebatur, erroribus, quam uehementissime propugnabant. Quibus uisus Augustinus, ab ea, quam alioquin, ut uero similem, admittebat, paululum factus est alienior. Hinc aliquando ad Hieronymum Epist. XXVIII. scribebat: *Vnde de animarum nouarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam, de peccato puta originis, non oppugnat, sit et mea; si oppugnat, non sit et tua.* Negari tamen non potest, illam, de creatione, sententiam, sequiori aetate, magis, magisque, inualuisse, et sigillatim in Scholasticorum scholis suum extulisse caput. Cuius rei in duas habeo causas. Vna est, quod ea Pelagianismo, aut Semi-Pelagianismo, cui non leuiter addicti fuere Scholastici, patrocinatur. Altera, quod inter illos regnabat Aristoteles, qui mentem aliunde, aut foras, uenire dixerat. Atque hinc mirum non est, quod hodieque coetus, Pontifici addictus, eandem complectatur, in quo nonnulli ita in alteram de Traduce sententiam inuehuntur, ut non dubitent, illam, tanquam erroneam, et haereticam, proscribere. Quibus tamen merito

G

Geor-

Georgium Cassandrum opponimus, qui in Defensione Libelli, de Officio Pii Viri, Opp. p. 848. utraque in medium allata, quid, inquit, hic, quaeso, periculi est, si dicantur, unicuique fas esse, citra odiosam contentionem, et pertinacem assecurationem, utrum ex iis uelit, eamque, quae sibi magis probatur, sententiam sequi. Facta Sacrorum, per Lutherum, repurgatione, uidentur Nostrates ab hac abstinuissse quaestione. Lutherus ipse, urgente licet Pomerano, nullam eius dare decisionem uoluit. Quam eius modestiam imitati sunt alii, ea aetate uiuentes, et Luthero σύζυγοι, qui satis habent, uarias recitasse sententias, relicto penes lectorem iudicio. Ita in explicatione Libelli, de Anima, a Philippo Melanchthone confecti, sese gerit Io. Stigelius, et in Comment. in uniuersam Physicam Aristotelis, l. IV. c. XXXVIII. Ioannes Velcurio. Solus, quantum memini, Brennius, creationem adseruit. Praeualuit tamen ea postmodum apud Nostrates sententia, quae totum hominem, qua animam, iuxta et corpus, a Parentibus propagari, statuit, donec, caput passim extollente Aristotele, in quibusdam Academicis, Ienensi puta, Helmstadiensis, Regiomontana, Altorffina, creatio reuocaretur. Et in Ienensi quidem pro eadem propugnauit Daniel Stahlius, Paulus Sleuogtus, et, qui Aristotelem conciliare cum Scriptura uoluit, Io. Zeifoldus, Sperlingium inprimis nactus aduersarium. Io. autem Musaeus, horum innutritus praeceptionibus, maluit ἐπέχειν, quamuis mihi creationi magis, quam traduci, fauissse uideatur. Ex Helmstadiensibus excitari possunt Calixtus, et Horneius. Quod eo magis miramur, quo grauius Cornelius Martini, utriusque quondam praeceptor, reiecta creatione, confirmauit traducem. Ex Regiomontanis Christianum nomino Dreierum, et Mich. Zeidlerum, quibus se opposuit Neufeldius. Nec pauciores Altorffi Noricorum inuenit fautores, ex quibus tamen, ne quid dissimulemus, Io. Conradus Durrius eam postmodum, peculiari, quam ad Sim. Bormeisterum dedit, Epistola, abiecit. Quod non immerito memorabile dicit Doctor quondam meus, etiam post fata mihi, quoad uixero, uenerandus, Io. Fechtius, qui in Philocal. Sacr. Theol. ex Theol.

Polem.

Polem. §. XII. p. 57. seqq. summam epistolae rarioris, nec ubiuis obuiaae, cum lectoribus communicauit. De Reformatis non dico, quibus facile difficultates, quae in altera de traduce dantur sententia, creationem persuaferunt, cum ipsi, beneficio Φορτικῶν αἰσθημάτων, quae alias profitentur, de dominio Dei, deque absoluto decreto, uno quasi difflare halitu illa possint incommoda, quibus Traduciani, ut dicuntur, Creatianos premunt. Interim inter hos ipsos, qui creationem asserunt, non exiguus datur dissensus de eo, utrum extra uterum creetur anima, an uero, quod Petrus statuit Molinaeus, in ipso foetu, et humani corporis rudimento, formetur.

XXXI. Quod illorum concernit classem, qui animas a parentibus propagari contendunt, illi quam maxime sententiis scinduntur. Nonnulli namque animas uirtualiter saltim, ut cum scholis loquar, alii uero actu iam in parentibus existere, arbitrantur. Primi igitur sentiunt, animas a parentibus quasi traduci. Vnde est tradux, quae iam antiquioribus temporibus suos habuit fautores. Hanc, autor est Cassander, Opp. p. 848. Aethiopes, ut a primordiis fidei acceptam, constanter, hodieque, retinent. Et ex Christiani coetus Doctoribus, Hieronymo teste, Tertullianus, et Apollinarius, admiscere traducem. Cuius utriusque sententia uberiolem meretur disquisitionem. De Tertulliano eo minor nobis est dubitandi ratio, quo certius nobis constat, quod animas dixerit corporeas. Qua ratione facile illa traduci ab animabus parentum poterit. Quare et omnes, quotquot animam dicunt materialem, eius per parentes propagationem admittunt. Quod ex uetustioribus fecere Epicuracii, quos ex recentioribus non pauci sequuntur. Quod ad Apollinarium, is, ut in omni Philosophia erat exercitatissimus, ad imitationem Aristotelis inter ψῦν, et ψυχὴν, distinxit, et ex his solam ψυχὴν a parentibus, si quid iudicem, deriuauit. Cuius rei indicia ex errore illo capio, quem de Seruatore optimo fouit. Statuebat, Epiphano, Socrate, aliis, testibus, Seruatore habuisse quidem animam, sed absque mente, cuius uices suppleuerit diuina, qua gaudet, natura. Scilicet animam, quam a parentibus traduci credidit, non poterat denegare Libera-

G 2

tori.

tori. Mente uero, quam forsan, cum Aristotele, aliunde immitti in corpus, credidit, non opus esse putauit, cum omnia rectius praestare diuinitas posset. Ex quibus patet, quid de Io. Garnerii habendum sit effato, qui in Not. ad Iuliani Libellum Fidei p. 261. Apollinarium, per suam de traduce sententiam, in hunc prolapsus esse errorem existimat. *Non uidebat, inquit, quomodo, si anima esset ex traduce, quod omnino asserendum putabat, ut peccatum originale defenderetur, suum Christus non haberet peccatum originale cum anima traductum.* Ostendendum erit Garnerio, Apollinarium in ea fuisse opinione, vñ, quem Seruatori denegabat, etiam esse ex traduce. Quod, ut credo, nunquam praestabit. Forte Hieronymus Apollinarii mentem non satis esse affectus, quam nec illi recte percepere, qui, nulla mentis facta mentione, dicunt, Apollinarium negasse, Seruatorem habuisse animam. Interim non negamus, istas numero fuisse pauciores, qui traducem complectebantur, donec tandem, repurgata per Lutherum doctrina, ea in nostrate coetu plurimos inueniret fautores. Et ipse quidem Lutherus, etsi publice suam profiteri sententiam noluerit, priuatim tamen traduci fuit. Maiori uero *παρρησία* publice post eius obitum id fecere alii, adeo ut in ipsa F. C. eiusdemque Solida Declaratione, Art. I. p. m. 644. diserte confiteantur, *totam hominis naturam, corpore, et anima, naturali modo, a parentibus generari.* Videntur tamen a uoce traducis sibi temperasse, quippe quae uidebatur crassior, et transfusionem quandam, siue traductionem, qualis in corpora, aut materiam, competit, denotare. Vnde et diserte quandoque inficiantur, animam esse ex traduce, cum ceteroquin rem ipsam admittant. Testis est Iacobus Heerbrandus, qui in Compend. Theol. negat, animam propagari ex traduce. *Nam, inquit, si ex traduce propagari dicemus, sequetur, esse mortalem.* Et tamen paullo post, *probabilius, et uerosimilius est, creari, et generari, totum hominem ex toto homine, sicut aliae quoque species sui simile ex se procreant, propagant, et conseruant.* Quod sane, ut unusquisque uidet, ipsa est tradux. Ex quo uero uox recte est explicata, innocenter nunc, absque omni offensionis periculo, usurpatur. Neque Theologis saltem placuit tradux,

tradux, sed et multis ex Medicorum, et Philosophorum, filiis eadem arrisit. Inprimis in hac nostrate Academia acriter pro eadem propugnauit Dan. Sennertus, et Io. Sperlingius, quibus se Io. Freitagius, et Io. Zeisoldus, ille Groningensis, hic Ienensis, Professor, opposuerunt. At enim tantum abest, ut expugnare traducem potuerint, ut hodieque, ne de Theologis dicam, non pauci praestantioris ingenii Viri eandem defensum eant. Quibus accensendus iure quodam suo est seculi nostri Hippocrates, Christ. Vaterus. Nuper Aug. Fridericus Caemmererus ipsum propagationis modum, a quo definiendo se abstinerunt alii, conatus est explicare. Num autem rem acu tetigerit, alii uideant, quibus permissum est, in illa sese immittere arcana. Addo et Andr. Rudigerum, qui in Physica Diuina traduci pariter adstipulatur, et superstitionem nominat, si quis animam immediate a DEO infundi credat.

XXXII. Superest illorum sententia, qui animas non *διυνάμεν*, sed actu, ut uera entia, in parentibus iam existere, et, facta generatione, ab iisdem propagari, putant. Tres inprimis mihi innotuerunt, qui hanc persecuti sunt, diuersa licet ratione, sententiam. Vnus est *άνόνομος*, cui ea de re cum Sandio fuit disputatio. Reiecta namque sententia Sandiana, ita suam ille exponit, apud Sandium, de Origine Animae, p. 167. *Si ex me quaesierint aduersarii, annon ego quoque praeeistentiam aliquam animarum nostrarum statuam? Resp. me omnino cum Scriptura statuere, dicereque, animas nostras in parentibus nostris iam praeeexistisse.* Alter est, qui nuper admodum, non sine ingenti orbis, qua literatus est, luctu, humanis exemptus est rebus, G. G. Leibnizius. Hic in ea uersatur opinione, quam in Tr. Gallico *Essais de Theodice* §. 91. persequitur, dari animarum in femine, et maioribus, usque ad Adamum, *πρόυπαρξιν*. Sed enim animas istas habet saltem pro sensitiuis, percipiendi quidem, et sentiendi, facultate, gaudentibus, sed ratione destitutis. In quo statu illas permanere putat ad tempus usque generationis. Tum enim animam sensitiuam, modo quidem non satis cognito, euadere in rationalem. Qua ratione omnes se superare posse difficultates, quibus hoc obnoxium est argumentum, credit. Videtur quidem physicis Antonii Loe-

vvenhoockii uti obseruationibus, et iis quidem, quibus in femine animalcula quaedam sibi deprehendisse uisus est. Ultimus est Io. Andr. Planerus, qui, reiectis aliorum sententiis, in Differt. de Anima Humanae Propagatione, nouam hanc in medium produxit sententiam. *Esse cum stamina corporum, tum animas totius generis humani, a Deo in protoplastis conditas. Vtrasque posteritatis humanae partes creatas in generis humani primis parentibus, creatione simultanea. Formam foetus cuiusuis perinde ut materiae, esse ante generationem. Sed deesse tunc unionem. Hinc ante generationem non esse hominem, quippe qui demum oritur partibus debito modo inter se unitis. His ita positis, poni totum, poni hominem. Hominem igitur fieri unione naturali, unione animae et corporis.* Etsi uero ita iam actu in parentibus existant animae liberorum, tamen nullas, ut sibi persuadet, edunt operationes, idque ob defectum organorum, quorum apparatus non est re ipsa in femine. Atqui per hanc sententiam eo tandem prolapsus est, ut non dubitarit, supplicia capitalia proscribere, ad scelasque, ut loquitur, damnare Gemonias. Ita enim posterius, iidemque innocentes, una cum parentibus, in quibus essent, occiderentur, ideo, quia illorum prouentus impediretur. Impedire hominis prouentum, est utique hominem occidere, non aliter, ac si manu, aut instrumento, modisue aliis, tollatur e medio, id quod nemo, nisi insanus, aut asophus, haec eius sunt uerba, negauerit.

XXXIII. Tot sunt de ortu animae sententiae, quarum numerus, si id e re esset, augeri facile posset. Scio, non deesse uiros prudentiores, qui satius ducunt, scire, se habere animam, etiamsi, unde illas habeant, ignorent. Ita Asselmanno P.I. Synt. Disp. XV. Th. XCVIII. p. 443. *non improbanda uisa est illorum modestia, qui fidei suae sufficere dicunt, scire, quo pie uiuendo uenturi sint, etsi nesciant, unde uenerint.* Sed enim fatendum nihilominus est, quasdam ex iis sententiis ita esse comparatas, ut ueritatem nimium quantum laedant, quid? DEI ipsius sanctitatem, iustitiam, aliaque, ad religionem pertinentia, tantum non funditus euertant. Et quid impedit, quo minus sententia aliqua proferatur, cum, ne de Scriptura dicam,

cam, ipsam sanam rationem habeamus praeuiam. Haec namque dicitur, per generationem essentiam communicari, consequenter unumquodque generans, beneficio generationis, qua essentiam, simile procreare. At num, quaelo te, homo dici posset generare hominem, si nudum saltim corpus generando propagaret. Corpus sane non efficit hominem, sed anima, et corpus simul, naturali quadam unione, et uinculo, coniuncta. Atque ita tradux firmo stat talo, cuius in eo posita est ratio, ut anima, quae *δυνάμεις* gaudere censetur, sese augendi, in ipso generandi actu, positis omnibus ad generandum requisitis, eiusdem, cuius ipsa est, essentiae substantiam, modo quidem, non satis cognito, producat. Qua ratione ad eas, quae contra traducem mouentur, difficultates, facile respondebimus. Accedit, quod ex traduce non difficulter peti possint causae, quamobrem animae labe sint infectae, et culpam, ab Adamo commissam, luere debeant. Videntur quidem et illae satis, superque, peti posse ex ista sententia, quae animarum in parentibus *πρὸςπαρῆν* admittit. Neque ire uolo inficias, quod ab ingenio ea sese commendat, et aliquam probabilitatis speciem prae se ferat. Sed enim, quod generatim obseruandum duco, non apparet satis, quomodo cum natura generationis consistere queat. Quod si enim anima in homine iam existat, nec ab homine demum excitetur generante, non poterit parens liberorum suorum, qua corpus, iuxta ac animam, uera esse, uel dici, causa. Si autem non est uera causa, nec generando ex se sui simile produxit. Quod naturae generationis uerae, nam aequiuocam, quam Dippelius nuper reuocauit, non admittimus, omnino repugnat. Leibnizii sigillatim sententia non obscure animam facit corpoream. Neque admittit natura animae, ut sensitua fiat rationalis. Anima enim, uti est spiritus, gaudet ratione, etsi rationem non statim, a prima infantia, prodat. Et quaero, utrum ratio ad essentiam animae, quoad humana est, pertineat? Si affirmaueris, debet illa semper in anima adesse, alioquin anima fit, qua essentiam, alia, ac antea erat. Si negaueris, poterit abesse, consequenter nihil impedit, quo minus homo esse possit ho-

mo absque ratione. Non tamen primum fuisse Leibnizium, qui illud affirmavit, non finit nos dubitare Mich. Pfellus, qui in *Διδασκ. παντοδαπή* p. 108. τῶν ἐλλήνων, inquit, οἱ πρόκειται μετὰ τὴν τελείωσιν τῆ φυσικῆ ὀργάνου, καὶ τὴν ἀποκώσιν τέττα ἐν σπέρμασι ταύτην τὴν ψυχὴν τῷ σώματι, πλὴν ὅτε μὲν ἐσωθεν ἢ κατ' ἐξώμενον τὸ ἔμβρυον, τὴν φυσικὴν ψυχὴν τέττω διδάσκει, ἐξελθόντι δὲ τὴν λογικὴν καὶ προϊόντι τὴν νοεράν. Loewenhoockius, cuius nititur observationibus, nondum satis demonstravit, in omni semine semper adeste animalcula. Quid si enim illud semen, quod oculo inspexit armato, minus fuisset sanum, vermibusque, a quibus uix aliquod humani corporis membrum immune deprehenditur, infectum? Planerī sententia noua omnibus fere illis exposita est incommodis, ob quae traducem proscribere uolebat. Nam anima, quae actu iam existit, est uel in utroque, uel in alterutro parentum. Si in alterutro, alter erit liberorum causa physica, alter moralis. Si in utroque, uel erit tota in utroque, uel qua partem saltem in patre, qua partem in matre. Si illud dixeris, homo duas habebit animas, quarum unam accepit a patre, alteram a matre, consequenter omnes homines, qui nunc nascuntur, a Christo Seruatore, immo et primis humani generis parentibus differant, necessum est. Si hoc affirmaueris, anima componetur, et habebit partes, quod natura spiritus, qualis est anima, haud admittit. Et nonne ipsa experientia confirmat, homines, si iuuenes contrahunt matrimonium, aut plures una ducunt uxores, plures posse procreare liberos, quam si illud, annis iam prouecti, ineunt, aut unam saltem in matrimonio habent. Quid ita futurum est de animabus, actu iam existentibus? Num forsitan illae rediguntur in nihilum? an homine, in quo sunt, uita defuncto, manent superstites. Si sint superstites, num separatim existunt extra hominem, an unitae manent corpori, aut animae. Neque obscure ea τὴν ἀνάλογίαν τῆς πίστεως laedit. Fac enim, animas omnium hominum iam extitisse in protoplastis, oportet, fatearis, Seruatoris pariter animam actu ibi extitisse. Sed si illa actu ibi extitit, debuisset omnino Seruator lucis aliquando frui usura, si uel maxime homo in perfectio-

fectionis perstitisset statu. Illud autem nimis dilutum est, quod suae innixus sententiae capitalia reiciat supplicia, eosque, qui prouentum hominis impediunt, ipsum hominem occidere contendat. Id profecto debebat esse indicio, minus recte nouam se habere sententiam, propterea, quod uera aliqua sententia nunquam erroneas gignere conclusiones soleat. Supplicia capitalia ipsummet Deum habent autorem, qui iniustitiae nullo modo est inculpandus. Quod usque adeo uerum est, ut nec Anabaptistae, nec Sociniani, negare audeant, in V. T. homines facinorosos, homicidas, adulteros, alios capite esse damnatos. Sed haec ad Theologos remittimus, et ICtos, qui omnium rectissime iudicauerint, quantopere per hanc sententiam, et Sacrae Scripturae ueritas, et rerum publicarum incolumitas, laedatur. Sufficiat illud monuisse. Si hominem occidat, qui hominis impedit prouentum, omnes homines matrimonium debent contrahere, nec permittenda est uita coelebs, quam tamen, in casibus quibusdam, ipsa permittit Scriptura, et uiri, sanctitate conspicui, egerunt. Nam qui coelibem agit uitam, is hominis impedit prouentum, qui, contracto matrimonio, expectari poterat. Et nonne hac ratione rumpendum foret matrimonium, si uxor sterilitate laboraret, aut ad generandum, per aetatem, iam inepta esset. Notum namque est, uim generandi longius durare in maribus, quam in foeminis, in quibus, ut Physici docent, plerumque cum anno aetatis XL. desinit. Impeditur ergo hominis prouentus, et homo ipse occiditur. Quod ne fiat, uel plane est dimittenda uxor, uel illi alia thori socia iungenda. Vtrumque admitti nequit propterea, quod nec licita est polygamia, nec alia, praeter adulterium, diuortii datur causa. Habet tamen non unam rationem, qua suam demonstrare sententiam uoluit. *Primam* inde petit, quod *omnium corporum humanorum stamina simul sint creata.* Inde namque conficere conatur, *animas pariter simul esse creatas, et generationem fieri modo unione.* Sed, ne de nexus ueritate aliquid moueam, nemo non uidet, obscurum sic per aequae obscurum demonstrari. Nondum enim satis euictum est, omnia omnium corporum stamina simul esse creata, aut in matre

corpora, qua flamina, iam existere. Hoc enim si esset, non posset brutum, re cum homine habita, foetum, humanam prae se ferentem speciem, aut mulier, admissio bruto, foetum, bruti prae se ferentem speciem, edere. In bruto enim non dantur flamina corporum humanorum, nec in foeminis existunt flamina corporum, in animantes competentium. Altera inde defumitur, quod *generatio sit unio formae cum materia, consequenter et animam unione propagari*. Sed enim non nego, in generatione fieri istiusmodi unionem. Cum enim anima, et corpus, non unum, idemque, agnoscat principium, opus omnino erat unione, cuius beneficio substantiae, diuersa suae originis principia habentes, coniungantur. Quae causa est, quamobrem nonnulli, quibus tradux maximopere placet, unionis, in hoc argumento, mentionem faciant. Facit id disertus I. A. Oslander, in Colleg. Syft. P. II. p. 255. *Compositi, inquit, ut compositi productio, nempe hominis, consistit utique in VNIONE partium Essent. componentium, quemadmodum compositi, ut compositi interitus, nempe hominis mors, dissolutione definitur: ut autem producitur pars corpora ab homine, ita etiam pars spiritualis: quae dum producuntur, essentialiter sibi inuicem VNIVNTVR, et ita totum compositum absolvunt*. De eo vero quaeritur, utrum generatio in sola unione consistat, nec amplius quid, quam sola unio, ad eandem requiratur. Quod quidem in tota hac sententia πρώτων, quod inspectio docet, est ψεύδος, sed nullibi iustus confirmatum rationibus. Pergit tertio loco, nullum agens naturale posse aliquid immateriale producere, quia hoc sit entis infiniti. Detur vero ratio, quamobrem Deus non possit animae uim indere eiusdem naturae substantiam ex se producendi. Num id uel rei naturae, uel diuinis perfectionibus, quas abnegare nequit, repugnat? Non est eiusmodi productio, quod passim, tanquam caput aliquod Medusae obuertitur, creatio ex nihilo. Nam ubi creatio ex nihilo, ibi abesse debet non materia tantum physica, sed et subiectum, a quo aliquid traducitur quasi, et derivatur. Alioquin genii, aut animae, toties aliquid crearent ex nihilo, quoties cogitationes quasdam, ab essentia fane diuersas, distinctasque, intra se conciperent. Atque ita simul

simul concidit argumentatio, quae quarto loco subiungitur, *Hominem bruto fore deteriolem, si anima non propagetur unione, sed ex nihilo, uel ἀπέσως, ab ipso Deo, uel a parentibus, creatur*. Non enim creatur ex nihilo, sed substantia, uirtute sibi data, ex sua essentia substantiam, sui similem, producit. Quid? quod persuasus sim, per sententiam, quae generationem per solam unionem describit, hominem potius bruto fieri deteriolem. Nam per eandem homo erit tantum instrumentum, quo anima, a Deo iam condita, cum materia unitur. Urget porro, quod et Creatiani pridem urgebant, Deum dici *Deum spirituum omnis carnis, Num. XVI, 22. item formare spiritum, Zach. XII, 1*. At enim quis ignorat, illam loquendi formam, esse Deum alterius, ad diuinam pariter πρόνοιαν, qua eos, quorum est Deus, prosequitur, significanter exprimendam, adhiberi? Idem formare dicitur spiritum, quatenus uirtutem animae sese augendi indidit, eandemque non tantum conseruat, sed et concursu, quem dicunt, generaliori, in animae productionem influit. Ita, ut res, modusque loquendi, exemplo illustretur, Deus autor dicitur omnium bonorum, consequenter et eruditionis, quae inter illa bona referri omnino meretur. At quis, nisi Fanaticismo abreptus, unquam dixerit, eruditionem, quae in homine datur, a Deo ἀπέσως esse excitatam? Speciem habet sexta, a propagatione peccati originis desumpta. Nam, quia anima est πρώτων δεικτικόν peccati, animam a parentibus primis trahi putat, a quibus ipsum peccatum trahitur. Qualis fons, tales solent esse riuli, ex fonte promanentes. Hinc cum animae parentum primorum labe iam erant infectae, fieri aliter haud poterat, quin et liberorum animae, ab illis productae, eadem labe inficerentur. Ultima tandem ex sententia petitur, quam Theologi nonnulli, de massa Christi praeservata, fovent. Cum massa enim illa et ipsam Christi animam praeservatam dicit. Fieri enim non potuisse, ut massa a labe praeservaretur, nisi et anima, quae πρώτων est peccati δεικτικόν, ab illa praeservaretur. Ego uero nondum satis assequor nexum in hac argumentatione. Neque ratio, qua confirmare illum uoluit, iusto gaudet robore. Constat namque ex Theologia, imaginem diuinam, et, quod illi oppo-

opponitur, peccatum originis ad animam non tantum, sed et corpus pertinere. Sic igitur Deus in massa illa puritatem, etiam absque anima, conseruare potuit. Quod si tamen existimaret, eam ab anima tantum in corpus deriuari, tum una fateatur, oportet, animam Seruatoris, cum massa illa praeseruata, semper fuisse coniunctam. Quod, ut credo, nunquam dixerit. Quod si enim cum illa massa, quae stamina continebat sanctissimi corporis, ita fuisset unita, ut sanctitas inde in massam esset deriuata, fuisset Seruator ante uerus homo, quam in utero conciperetur Mariae. Et uellem, ut huius Philosophiae alumni enarrarent, quomodo massa in uterum peruenerit Rahab, et Ruthae, quarum neutra ex Israelitarum gente fuit oriunda. Per mares insinuari in uterum non potuit, quandoquidem illi non gaudent ouulis, ex quibus generationem fieri sibi persuadent. Et nihilominus tamen utraque proauis Seruatoris nostri annumeratur. Quod reliquum est, uolui hic κατ' ἀνθρώπων modo disputare. Nam, quae de massa dicuntur praeseruata, ea nondum istis rationum praesidiis mihi uidentur adstructa, ut nihil amplius superfit, quod opponi iure queat, et, quantum memini, nunquam Fechtius, ὁ μακαρίτης, in scholis suis, quoad illis interfui, eam sententiam professus est.

XXIV. Creationem unusquisque libenter faciet missam, cui nominis diuini sanctitas, iustitia, ac Φιλανθρωπία, curae est, cordique. Quod si enim animam ille creat, creat eam, procul omni dubio, puram, sanctamque. Vnde ergo labes, cui est obnoxia. Ad hoc in hodiernum usque diem respondere Creatiani non potuerunt. Petrus Chauvinus in eam ideo descendit opinionem, ut pro sede primaria peccati, quod nominant, originis, haberet corpus, et labem a corpore in animam diffundi, diceret. Quam monstruosam opinionem, ne fociis quidem suis illum approbasse, Vrignyus suo testificari exemplo potest, utpote qui non dubitauit, eam sub examen uocare. Fac tamen, rem ita se habere, num tu, quaeso, illum dixeris sanctum, qui sciens, uolensque, animam puram in corpus immittit, a quo necessario inficitur. Annon in eundem

omnis

omnis transferenda erit culpa commissorum deinceps ab anima peccatorum. Sane, qui sciens, uolensque, uinum generosum in uas infundit, ueneno infectum, is pro causa habendus est uini, ueneno infecti, mortisque, quam, hausto uino, alii sibi contrahunt. Excusant quidem Deum, propterea, quod genus humanum propagari aliter nequit. Vereor, ut solida sit haec excusandi ratio. Ipse namque Deus gravissime indignatur, si quis male agat, ut inde bona eueniant. Ergo nec censendus est, animam puram immittere in corpus impurum, quod uirtutem nemo appellauerit, ut bonum aliquod, generis nempe humani propagationem, promotum eat. Accedit, Deum per suam, quam de rebus quibusdam, etiam futuris, habet, cognitionem, hominis in peccata prolapsionem ante sciuisse, quam ea contigit, et per suam sapientiam aliam inuenire rationem, humanum propagandi genus, potuisse. Et quis Deum dixerit iustum, qui ipse animas in corpora, a quibus inficiuntur, immunda immittit, et post, ob peccata, aduersus se in corporibus commissa, poenis atrocissimis afficit. Qua ratione actum pariter de eius erit Φιλανθρωπία. Non enim amorem sapit, eo aliquem ablegare, ubi non potest non corrumpi, factaque corruptione, poenas sibi contrahere. Atque iisdem rationibus Sandius, et Artopaeus, quorum supra feci mentionem, oppugnantur. In illa tandem sententia, quae animam diuinæ essentiae particulam facit, tot, tantaque, sese produnt βδελύγματα, ut, unde initium capiam, penitus ignorem. In quibus recensendis, dum alii cum laude uersati sunt, non est, quod fusius de illis nunc exponam.

XXXV. Anima uero non est in corpore otiosa, sed operationes suas habet, uitamque corpori largitur. Quod ut efficiat, opus est unione cum corpore. Cum uero unio requirat uinculum, ceperunt, suis in scholis, multas agitare quaestiones, de natura istius uinculi, quo anima cum corpore unitur. Videbant nempe, animam, et corpus, substantias esse, maxime diuersas, consequenter aliquod requiri uinculum, quo illae coniungerentur. Platonici animarum quod fingeant uehiculum, pro isto habebant uinculo. Iuuat hic audire Ste-

phanum Teupolum, qui in Academ. Contempl. l. VI. c. XI. p. m. 148. *hoc, inquit, cum mediet inter corpora crassa, et animam, iure ueluti nexus, animas cum crasso corpore ligat: non enim extrema, sine conuenientibus mediis, neſtuntur. Hinc quoque euenit, quod uaria animae uehicularia assignantur; nonnulla proximius, alia remotius cum anima complicata.* Hos, quod fatendum, non pauci secuti sunt ex Patribus, qui pariter animae uehiculum aliquod attribuant. Recentiores nonnulli pro isto uinculo spiritus uenditant animales. Quod diserte facit Sebastianus Wirdigius, in Medicina Spirituum, P. I. c. XIV. §. XIII. et c. XVI. §. IV. Cum hoc consentit Io. Casp. Westphalus, qui per animam, quam *capsulam, uehiculum, uinculum mentis immortalis*, nominat, particulam essentiae diuinae, siue mentem, non propagari modo, et per traducem quidem, sed et corpori iungi, et ferruminari, in Pathol. Daem. p. 70. et 76. confirmat. *πρώτον* huius sententiae *ψεύδος* in eo est positum, quod sibi persuadeant, fieri non posse, ut spiritus *ἀμέσως* contingant corpora. Et huic tantopere inniuntur Beckeriani, ut, eam ob causam, non uereantur omnem magiam, ac obſeſiones daemoniacas in dubium uocare. Sed nimis hoc est friuolum, nec idonea quadam ratione adstruendum. Fac enim, spiritum non posse *φυσικῶς* contingere corpus, tamen potest uirtutem, qua gaudet, operandi in corpore, et per corpus, *ἐμμέσως* non modo, sed et *ἀμέσως*, exercere. Quod cum Deus, tanquam spiritus, possit, quod uix aliquis negatum iuerit, poterit id etiam spiritus quicumque alius. Nam si id spiritus, qua spiritus, non posset, neque id praestari a Deo, tanquam spiritu, posset. Neque uideo, quomodo hi ipsi, contra quos disputamus, salua sua sententia, illud inficiari queant. Omnes enim uinculum, aut uehiculum, quod fingunt, pro corporeo habent. Quare si spiritus *ἀμέσως* operari in corpore, aut uniri cum corpore non posset, opus esset alio uinculo. Ergo, quicquid dixerint, semetipſos oppugnabunt. Plura, quae hic dici poterant, docte, pro more, perspicueque, excussit, scripta, de hoc argumento, dissertatione, Cel. Klauſingius.

XXXVI.

XXXVI. Inter istas operationes referendi merito sunt motus, quos nominant, uitaes. Hi, si originem spectes, sunt ab anima, et ab anima etiam conseruantur, etsi non absque causis quibusdam aliis, quibus anima, uolente sic Deo, naturae auctore, et conditore, uti debet. Quod nobis quidem extra omnem dubitationis aleam debet esse positum, ex historia conditi hominis, a Mose enarrata. Ex qua patet, quod tum demum uiuere homo ceperit, quando uitae spiraculum, anima puta, corpori est immisſum. Idem euincunt exempla hominum, ex morte reſuscitatorum, qui tum uitam recipiunt amiſſam, quando anima in corpus, ex quo morte erat exclusa, reuertitur. Quod luculentius nobis praebet indicium, omnem uitam, et, qui ex uita sunt, motus uitaes, ab anima tantum pendere. Scilicet, praesente in corpore anima, praesto sunt motus, abeunte ex corpore anima, quiescunt. Contrarius huic est sententiae Bernardus Connor, in Euangelio Medici, Art. XV. p. 130. ubi uitam corporis, quam a uita hominis distinguit, a mechanica fluidorum structura suspendit, uel a motu fluidorum conseruari, rationibus nonnullis suffultus, affirmauit. Quae eadem est sententia, quam in Theologia, ut titulus habet, Pacifica, Christoph. quondam Wittichius propofuit, Cartesium haud dubie secutus, cui in libro de Pass. Art. V. error nominatur *notatu dignissimus, credere, quod motum, et calorem, anima det corpori.* Monet Connorus, *spiritum omnia, quae praestat, sua cogitatione, et ex libero suae uoluntatis arbitrio, peragere. At multos motus in corpore nostro, sine ullo animae imperio, ex necessitate quadam mechanica peragi. Nam in alto sopore, ne dum cogitante, multo minus operante anima, omnes uitaes motus rite perfici. Neque nos, etiam uigilantes, motum cordis respirationis, pulsum, et alios naturales motus, ex imperio animae, uel accelerare, uel retardare, nedum suppressere posse.* Qua uero ratione demonstrauerit Connor, spiritum omnia, quae praestat, sua cogitatione, et ex libero uoluntatis arbitrio, peragere. Videat, quomodo haec conciliet cum illa, quam alias, p. 126. profiteretur, sententia, spiritum non semper cogitare, infantes, apoplexia correptos, aut dormientes, omnium expertes esse cogi-

cogitationum. Neque enim, opinor, existimabit, spiritum ab omni cessare operatione, omnique uita esse priuatum. Quid ergo obstat, quo minus dicamus, animam ita; Deo uolente, corpori esse alligatam, ut motus uitales tam diu exerceat, quam diu Deo est uisum, nec causae, istis exercendis, necessariae, deficiunt. Verbo, considero motus istos uitales bifariam, uel prout sunt uitales, uel prout ad hoc, illudue, perficiendum, applicantur. Hoc modo subiacent libero uoluntatis arbitrio, at illo dependent a lege, et ordine diuino, quo constitutum est, ut anima, praesentibus omnibus requisitis, motus istos excitet, foueat, conseruet. Qua ratione facile patet, qui in somno motus isti uitales sibi constant, si uel maxime, quod tamen nondum largior, anima non cogitet. Loquor autem de requisitis, quae adesse debent. Nam si illa non sunt integra, aut omnino deficiunt, tum motus isti uitales minus recte se habent, cogiturque anima ab iisdem cessare, corpusque suum, quod mouere amplius, aut uita donare nequit, relinquere. Atque ita Cartesii conficiuntur uerba, quae loco antea excitato leguntur, *immerito persuasere sibi homines, nostrum calorem naturalem, et omnes motus nostrorum corporum pendere ab anima: cum e contrario cogitandum potius fuisset, animam, cum morimur, non discedere, nisi, quia ille calor cessat, et organa, quae inferuiunt, motibus corporis corrumpuntur.* Illud tandem non capio, quando negat, ex imperio animae motus illos cordis, respirationis, accelerari, aut retardari posse. Contrarium namque tot hominum, rabie, aut, quae furor breuis est, ira, correptorum, euincunt exempla. Quae praeterea affert Connor, minoris sunt roboris, et pretii. *Omnes, ita pergit, iidem motus uitales in brutis, sine ullo spiritu cogitante, perficiuntur.* Semel uero, iterumque, monitum est, nondum satis nobis de brutorum constare natura. Fac tamen, id in brutis, absque spiritu, ita fieri, absurde profecto a brutis sumitur argumentatio, ad ea, quae in homine fiunt, explicanda. Ita bruta, absque spiritu cogitante, quo, non diffitente id Connore, destituuntur, uident, audiunt, memoria, et phantasia, pollent, actiones tandem edunt, ad humanas quam pro-

xime

xime accedentes. Ergone omnia haec, pari ratione, absque spiritu cogitante, fiunt in homine? Sic habet Atheismus, de quo sibi gratuletur. Nec maioris est ponderis, quando se ad *embryonem recipit, cuius tenellum corpus in utero matris uiuere ipsi dicitur, antequam anima, quae, post aliquot demum, a conceptione, mens infunditur, immissa est.* In quibus aperte petitionem, quam scholae nominant, principii committit. Hoc interim maiorem habet speciem, *quod si infans, haec eius sunt uerba, sine artibus, cum capite tantum, et trunco, nasceretur, coecus, surdus, mutus, et in tota cute paralyticus, modo cordis motus, et respiratio, supersint, uita frueretur, etiamsi anima rationalis nullas exercere uideatur functiones.* Quae exemplo illustrat hominis, a prima infantia, inter urfos enutriti. Sed enim sufficit, uere in corpore esse animam, quae, deficientibus, minusque recte se habentibus, requisitis, impeditur saltem, quo minus motus uitales iusto modo exerceat. Cum tamen quaedam adsint, tantum praestat, quantum, per illarum praesentiam, praestare potest. Interim motus isti uitales dependent ab anima, non praecise, ut est rationalis, sed prout illa cum corpore est unita. Nam prout est rationalis, motus istos uitales non excitat, sed in hunc, illumue, finem, dirigit, moderatur, et adhibet. Atque hoc est, quod conuicere nobis ex pueri, quod affertur, exemplo, datur.

XXXVII. Quaeritur nunc, quae animae in corpore sit sedes, ex qua omnia in corpore perficiat. Vetusiores ineptas non raro hic adduxere sententias, quas pridem, non absque acumine quodam, exposit Lactantius. Hodie tres potissimum ea de re obtinent sententiae. Vna animam per corpus dicit diffusam quasi, et extensam. Altera certum eidem assignat locum. Tertia, pro ratione facultatum, aliam, atque aliam, fingit sedem. Atque haec, ut ab ultima incipiam, placeat maxime Thomasio, qui in Tentamine, de Nat. Spiritus, intellectum in cerebro, uoluntatem in corde, residere, scribit. Non tamen noua est, sed pridem a Pythagoraeis proposita, qui animam dispersebant in tres quasi partes, *vñ, Ορεν, et θυμον,* quarum duae priorae in cerebro, posterior in corde, suam

I

habe-

habebat sedem. Quae a Pythagoricis Plato pariter accepit, cuius *Φιλοσοφήματα* interpretatur Steph. Theupolus, in Contempl. Acad. L. IV. c. XIII. Qui alteram profitentur, illi uel pro cerebro militant, uel pressius, cum Connore, callosam cerebri medullam, pro animae habent fede, uel, cum Cartesianis, glandulam pinealem afferunt.) Prima tandem Peripateticis est probata, qui animam *ἀναλόγως* dicunt extensam, totam nempe in toto corpore, et totam in parte. Qua de re duos confecit libros Fortunius Licetus, quos de animarum coextensione cum corpore inscripsit. Neque abhorret ab eadem Dan. Sennertus. Dico ante omnia, animam certum habere locum. Est enim ex spirituum creatorum numero, qui dum sunt in loco aliquo, ita in eodem esse solent, ut non ante sint in alio, quam priorem migrarunt. Ergo dum in corpore multae sunt partes, multa loca, et spatia, non potest, qua essentiam, in omnibus simul esse praesens. Insidens brachio genius, non simul insidet pedi, dum insidet brachio. Aut, ut aliud afferam, genius in hypocaufto praesens, dum est in hac hypocaufti parte, non est simul in alia. Quando autem quaestio eo delabitur, quis ille sit locus, tum de eo non erit iudicandum ex operationibus, quas anima in hac, illaue, corporis parte, perficit. Nam et ibi operari in corpore, saltem *ἐμμέσως* potest, ubi non est praesens. Atque ita innotescit facile, quid de illorum habendum sit sententia, qui intellectum in cerebro, uoluntatem in corde, collocant. Confunditur certe ipsa praesentia cum operationibus, aut, ut clarius dicam, facultatum exercitio. Placuit nempe sapientissimo conditori, ut beneficio horum instrumentorum, u. c. cerebri, intellectum, beneficio aliorum, cordis, puta, uoluntatem exeret anima. Quod si ergo dixeris, animam, qua intellectum, esse in cerebro, qua uoluntatem, in corde, dicas uelim, num sit tota in cerebro, tota in corde, aut, num, qua partem, saltem sit in cerebro, qua partem in corde. Si illud affirmes, fatearis pariter, animam, relicto cerebro, ad cor, aut, relicto corde, ad cerebrum redire, propterea, quod, qua essentiam, non est praesens, nisi in uno loco, consequenter, qua essentiam, in uno saltem loco opera-

operatur. Si hoc, non erit anima spiritus, sed extensa, et quantitati obnoxia, siquidem cerebrum, et cor, spatiis distinguuntur. Vnde, quotquot hanc complectuntur sententiam, illi animam faciunt corpoream, aut, praeter animam, aliam homini partem, attribuant. Quod utrumque ueritati est aduersum. Sed et ex his facile apparet, quam difficile sit, certam profiteri sententiam. Verbo, hic licet aliorum sententias magis destruere, quam certam aliquam, firmamque, adstruere. Quae enim afferuntur plerumque, ea multis, quod ingenuè fateri debemus, dubitationibus, sunt obnoxia. Quod si tamen quis existimauerit, residere animam in cerebro, illi suam sententiam non inuideo, quippe quae reliquas facile probabilitatis specie superat. Agnouit id, suo iam tempore, Lactantius, qui de Opificio Dei, c. XVI. eos, qui sedem mentis in cerebro esse uoluerunt, *argumentis probabilibus uti, et aut non multum, aut fortassis non errare*, profitetur. De Cartesii sententia nihil dico, de qua ipse Burcherus de Volder, acerrimus alioquin Philosophiae Cartesianae propugnator, in Exercitationibus Acad. aduersus Petr. Dan. Huetium, p. 131. *Est haec, inquit, mera hypothesis Cartesii. Nemo hoc pro demonstratione sumit mathematica, nemo rationes, quibus nixus, hanc hypothesis assumit Cartesius, metaphysice certas esse, statuit.* Addit etiam, se ideo nihil respondere ad rationes, ab Huetio, contra Cartesium, allatas, *quia de re ipsa, utpote incerta hactenus, accurate determinari haud posse*, existimet. Qui candor meritis prosequendus est laudibus.

XXXVIII. Sed non ita anima unita est corpori, ut separari ab eadem, nullo plane modo, queat. In morte enim, quod et sensus, et experientia, docent, a corpore recedit. Intempestiua quorundam est curiositas, qua uia anima ex corpore discedat. Communior fert opinio, animam per os discedere. Ita Graeci iuxta et Latini, quorum illi labia cum Aristaeoneto *τὰς θυρὰς τῆς ψυχῆς* appellitant, hi uero de homine, iam moribundo, inque agone constituto, dicere plerumque solent, quod *animam in primo ore, uel labris, teneat.* Cui non absimilis est loquendi ratio, Germanis usitata, *Die Seele sitzt*

fitzet ihm schon auff der Zunge. et altera illa, *Er fähret von Munde auff gen Himmel.* Taceo picturas, quae passim prostant, et descriptae sunt. Atque inde rationem quidam petunt, quam obrem morientes osculati sint Romani. Qua de re pluribus Io. Kirchmannus, in eruditissimo, de Funeribus Romanorum Tr. L. I. c. V. exposuit. Ioannes d'Espagne, non uulgaris uir ingenii, in libro gallico, quem inscribit, Schibboleth, hanc oppugnant sententiam, et, quae inde orta est, loquendi formam, animamque per nares potius, quam per os, efflari, sibi persuadet. Rationes, quibus hoc confirmat, inde petit, quod anima per nares in corpus est immissa, et hominis, morti iam uicini, spiritus, halitusue, in eius naribus esse, dicitur. Es. II, 22. Quibus addit uerba Iobi XXVII, 3. Sed uereor, ut haec satis sint solida, omnique dubitatione maiora. Nam qua ratione probare poteris, animam per nares ex corpore discedere, quia per nares est immissa. Tum quidem id concederem, si quando, praeter hanc, nulla alia daretur abeundi uia. Sed cum multae aliae dentur, affirmante id ipsomet Espagnio, non debet necessario per illam egredi, per quam quondam ingressa est. Nec hodieque per nares in corpus immittitur, quandoquidem, facta eius per parentes propagatione, cum corpore mox unitur, eodemque rudi, nullaque forma, donato. Taceo, nares, *ῥῆδρα*, Scripturis usitata, nonnunquam denotare faciem. Vnde et Menasseh Ben Israel, L. I. de Resurrect. Mortuorum, c. X. p. 65. *animam forinsecus a Deo per os homini inspirari*, dicit, uerbaque Moysi ita interpretatur, *formauit Deus hominem de puluere terrae, et inspirauit IN FACIEM EIVS animam uitalem.* Reliqua loca si presse accipiantur, animam suam in naribus sedem habere, non autem per nares ex corpore abire, dicunt. Quod tamen ne ipse quidem Io. d'Espagne affirmauerit. Locus autem Ies. II, 22., consentientibus optimis S. literarum interpretibus, de Liberatore agit, cuius reuereri homines iram, ac indignationem debebant. Interim non est satis causae, quam obrem alteram sententiam, ut falsam, et erroneam, proscribamus. Dicuntur namque homines moribundi in Scriptura S. *ἐμπνέειν*, Marc. XV, 37. Quae uox magis ad os, quam nares pertinet.

Raco-

Racouiensis, ut uocem uoce explicarent, eiusque *ἐμφασιν* eo significantius exprimerent, interpretati sunt *Verabemen.*

XXXIX. Etsi uero a corpore recedat, nihilominus tamen superstes manet. Nam quia est spiritus, uera est substantia, uitaque gaudet, consequenter potest etiam, citra corpus, non modo alicubi existere, sed et uiuere. Et quia, ut spiritus omnis expers est materiae, intra se nihil omnino habet, quo destrui, et corrumpi queat. Quare si destrueretur, aut interiret, fieret illud ab causa aliqua, extra hominem constituta, qualis est uel Deus, uel genius quidam, idemque, siue bonus, siue malus. Sed non potest fieri a genio, cuius uirtus, aut potentia, miraculum praestare nequit, quale est, destruere substantiam, quae per suam naturam destrui nequit. Addo et hoc, quod substantia finita, si quid destruere uelit, alia quadam re habeat opus, quam applicare ad id, quod corrumpere, et destruere cupit, debet. Haec igitur foret uel spiritus, uel materia. Sed non poterit esse spiritus, ob rationem, paullo ante adductam, multominus materia, qua infici spiritus nequit. Deus uero, non nego, id facere potest. Ea enim potentia, qua animas quondam ex nihilo condidit, potest etiam easdem, si uelit, in nihilum redigere. At unde tibi constat, quod uelit? Taptum abest, ut uelit, ut, salua iustitia, et benignitate, ne quidem possit uelle. Videmus namque, bonis saepenumero male, et malis in hac uita, bene esse. Dicendum ergo est cum Epicuro, nullam Deum hominum gerere curam, uel fatendum, non interire cum corpore animam, sed a diuina benignitate, post hanc uitam, praemia, uel ab eius iustitia poenas, et supplicia promerita, accipere. Atque hanc animae immortalitatem maxima pars gentium, per totum terrarum orbem disperfarum, inde ab ultima aetate credidit. Herodotus pro primis huius doctrinae autoribus Aegyptios habet, ex praeiudicata, procul dubio, opinione, quae aliis pariter haeret, omnes scientias ab Aegyptiis esse inuentas, et cum aliis communicatas. Idem namque crediderunt, quibus nihil cum Aegyptiis commercii unquam fuit. Quales, ne de aliis dicam, fuere Cimbri. Scilicet omnes nationes a

tribus Noachi filiis descendunt, quibus animae immortalitatem notam, perspectamque, fuisse, non est, quod dubitamus. Atque hi, praeter alia sanioris doctrinae capita, et hoc, quod animae concernit immortalitatem, ad posteros transmisere. Quod posteri etiam, cum illud rationi conforme, et accendendis ad fortitudinem, aliasque, sine quibus persistere res humanae nequeunt, uirtutes, hominum quorumcunque animis aptum non modo, sed et necessarium ualde, deprehenderent, sancte semper, religioseque, conseruauerunt. Testantur namque historiarum monumenta, eas in primis gentes, quae *παράδοσεων* fuerunt studiosae, animae immortalitatem esse complexas. Atque his familiariter usi sunt Orpheus, Homerus, Pythagoras, Plato, qui Graeciae illud partim intulerunt, partim de illo, Graeciae iam illato, magis, magisque, propagando, adstruendo, commendando, solliciti fuerunt. Neque dubito, quin apud promiscuam plebem ubiuis fere obtinuerit. Sed enim Philosophi, in istis *παραδόσει* haud acquiescentes, in causas rerum sibi inquirendum, ducebant. Vnde dum in naturam, et essentiam, animae, curiosus inquirerent, eam tandem philosophandi rationem inierunt, quae admittere animae immortalitatem nequit. Testor Democritum, Epicurum, alios, quorum de animae natura *φιλοσοφούμενα* ita sunt comparata, ut animae mortalitatem nexu post se trahant indiuiso. Quidam tamen uel callide suam occultarunt sententiam, uel nihil certi, quod statuerent, habuerunt. Ad hos refero Stoicos, in quorum mentem Stephanus Morinus, peculiari dissertatione, quae inter octo, iunctim editas, comparet, inquisiuit. Num autem rem acu, quod aiunt, tetigerit, eius rei penes alios sit iudicium. Mihi illam operam frustra impendisse uidetur Morinus, propterea, quod nullus dubitem, quin etiam inter Stoicos, uni ceteroquin sectae adhaerentes, sententiarum fuerint diuortia, eademque non exigua. Ad illos pertinet Aristoteles, qui, iudice Patricio, in Discuss. Peripatet. l. XII. p. m. 152. *hac de re ita suam sententiam reliquit dubiam, ut nulla omnibus eius libris sit incertior.* Vnde et, quod idem fatetur, T. II. L. VI. p. 257. *nemo unquam de tot millibus eius sectatoribus, eius sententiam*

sine

sine spinis potis fuit percipere. Quae recte a Patricio, uereque omnino dicta esse, nemo, credo, negauerit, praeterquam is, qui omnium rerum est expers. Cum enim, quid sentiret, clare, luculenterque, non profiteretur, sed animam per *ἐπιλέχειαν*, siue, quod alii malunt, *ἐνδελέχειαν*, describeret, inuenti mox sunt Dicaearchus, et Aristoxenus, quibus anima nihil erat aliud, quam motus, aut, ut de Aristoxeno loquitur Cicero, ipsius corporis quaedam intentio. Qua ratione actum omnino est de immortalitate, contra quam Dicaearchus acerrime differuit. Is enim, ita Cicero L. I. Tuscul. c. XXXI. tres libros scripsit, qui Lesbiaci uocantur, in quibus uult efficere, animas esse mortales. Cum Philosophia Graecanica Romani pariter contrarias maxime, de immortalitate animae, sententias, acceperunt. Hinc a quibusdam ea est credita, ab aliis reiecta. Quod non scripta modo, sed et monumenta sepulchralia, satis, superque, loquuntur. Hinc tot, totiesque, in inscriptionibus, mentio fit *domus aeternae, somni aeterni.* Commemoratione digna est inscriptio Petronii Antigenidis, quae apud Gruterum extat, p. 950. In illa ita Petronius

Dogmata Pythagorae sensi, studiumque Sophorum
Et libros legi, legi pia carmina Homeri.

Mox tamen subiicit,

Nunc uero infernas sedes, Acherontis ad undas
Tetraque Tartarei per sidera tendo profundi.

Effugi tumidam uitam, spes, forma ualere!

Nil mihi uobiscum est, alios deludite, quaeso,

Haec domus aeterna est, hic sum situs, hic ero semper.

Facile unusquisque uidet, quantopere ab immortalitate animae abhorruerit, et Pythagoram, Homerum, aliosque, de eadem, iuxta et inferis, passim exponentes, irriferit. Aliae tamen animae immortalitatem clare, luculenterque, profitentur. Exemplo sit illa, quae Puteolis extat, et apud Gruterum legitur p. 757.

D. M.

NE. QVIS. FLERE. VELIT. SI. TVMVLVM.

AG.

AC. TITVLVM. VIDERIT. EXTRVCTVM.
 SIC. FATVM. VOLVIT. VIX. DVM. POTVI.
 TEMPORE. QVO. LICVIT. IGNIS. HABET. CORPVS.
 IPSAM. COELVM. ANIMAM. VEXIT.
 AQVA. PORTMEVS. TERRA. HABET. HIG.
 CINERES. IGNIS. AQVA. TERRA. COELVM.
 SIMVL. CAPIVNT.

Esse vero hanc Inscriptionem hominis cuiusdam, a facris Christianis alieni, facile docent literae D. M. quae Deos Manes, omnium fere, si a Fabretto recedas, consensione, denotant. Ille namque sibi persuadet, posse etiam aliquando explicari DEO MAXIMO. Quod tamen diserte negant Fortunius Licetus, Io. Bapt. Ferretius, et, qui ex recentioribus accedit, Io. Mabillonius. Sed et illud rationem suppeditat, omni exceptione maiorem, quod in Inscriptione ignis fiat mentio, quo corpus fuit combustum. Qualis νεκροκαυσία apud Christianos, corpora potius humantes, non erat in usu. Patet hoc ex uerbis pagani, apud Minutium Felicem, Christianis exprobrantis, quod rogos execrentur, igniumque sepulchra damnent. Ad quae Octavius respondet, se ueterem, et meliorem, consuetudinem, humandi, frequentare. Atque ex his, puto, clarum erit, luculentumque, quae diuersae fuerint Romanorum, de immortalitate animae, sententiae. Neque est, quod miremur, quandoquidem, accepta a Graecis Philosophia, alii εκλεκτικῶς agere, alii hanc, alii aliam, complexi sunt sectam. Cicero, quod scripta docent, cum Platone animae immortalitatem credidit. Sed cum aliis, iisdemque non paucis, Philosophia placeret Epicuraea, alieniori, procul omni dubio, ab illa admittenda fuerunt animo. Tales iam Ciceronis extrabant tempore, quorum numerus, sedente ad imperii clauum Augusto, nimium quantum est auctus. Tum enim Epicuri secta apud Romanos caput suum extulisse uidetur, quae aliquando Romanis ita fuit exosa, ut, A. Gellio teste, Epicuraeos urbe eiicerent. Etsi uero religio Christiana meliora doceret, tamen, quod mirandum, in ipso coetu Christianorum quidam fuerunt, qui minus recte de animae immortalitate sentirent.

Exem-

Exemplo sunt Arabici, qui, Eusebio teste, L. VI. H. E. c. XXXVII. affirmabant, τὴν ἀνθρωπείαν ψυχὴν τέως μὲν κατὰ τὸν ἐνεσῶτα καιρὸν, ἅμα τῇ τελευτῇ συναποθνήσκουσι τοῖς σώμασι, καὶ συνδιαφθέρεσθαι. αὐτὴς δὲ ποτε κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν συν αὐτοῖς ἀναβιώσεσθαι. Quid? quod nonnullis Doctorum, ex Philosophia, haud dubie, quam complectebantur, quaedam adhaerent sententiae, immortalitati animae minus fauentes. Videntur enim animam, ex sua natura, haud fecisse immortalem. Quod eo minus miramur, quo magis certum est, illos de animae essentia minus solide fuisse informatos. Testimonia recentiori aetate adduxit Dodvvelus, suae patrocinaturus sententiae. Obseruamus tamen, Patres non raro per immortalitatem, felicem illam, quae in coelis obtinetur, uitam intelligere. Audiamus Lactantium, qui ita L. VII. c. V. Quae ratio, inquit, docet, mortalem nasci hominem, postea uero immortalem fieri, cum coeperit ex Deo uiuere, i. e. iustitiam sequi. -- Quod tum fit, cum homo, coelesti lauacro purificatus, exponit infantiam cum omni labe uitae prioris. Quis non crederet, ipsum hic loqui Dodvvelum? Sed idem in eodem capite, qui maluerit, inquit, bene uiuere ad tempus, male uiuet in aeternum. Damnabitur enim sententia Dei ad aeternam poenam, quia coelestibus bonis terrena praeposuit. At, qui non existit, ille poenas pati nequit. Ne uero existimes, illum per poenas forsitan mortem ipsam cum Stofchio intelligere, perpendas, quae so, plus simplici uice, exagitari, pungi, confutari, impietatis tandem argui, ab ipso Lactantio, Epicurum, qui poenas inferorum ridebat, & figmentum poetarum interpretabatur. Ergo, ut multa paucis complectar, cum hominum animabus impiorum tribuit mortem, aeternam intelligit, poenas, et cruciatus, complectentem, cum contra animas piorum dicit immortales, de beatitudine, cuius in coelis fiunt participes, absque omni fine, loquitur. Quid clarius esse potest uerbis, quae habet, L. VII. c. XIV. Sola est iustitia, quae uitam homini pariat aeternam; et solus Deus, qui aeternae uitae praemium largiatur. En, quam alias immortalitatem nominat, nunc uitam dicit aeternam! Nam illi, pergit, qui suis meritis immortales facti esse dicuntur, quia nec iustitia, nec ulla in his uera uirtus fuit, non IMMORTALITATEM sibi, sed MORTEM peccatis, ac libidinibus, quaesuerunt, nec COELESTE PRAEMIUM, sed AETERNA SVPPPLICIA meruerunt. Addo et, quae leguntur l. VII. c. XXI. Tum quorum fuerit probata iustitia, ii praemium immortalitatis accipient, quorum autem peccata, et scelera, detecta, non resurgent, sed cum impiis in easdem tenebras recondentur, ad certa supplicia destinati. Post illa tempora Philosophia Peripaterica, primum apud Arabas, mox et apud Christianos, est reuocata. Vnde mirum esse nequit, quod non aequa ubiuis de ani-

ma, eiusque immortalitate, lata sint iudicia. Non possum, quin mea faciam Nic. Taurelli uerba, quae habentur, in Alpibus Caesis, p. 296. *Commentarii legantur Peripateticorum: Deus bone, quanta hic est confusio. quot, quantaque difficultates? Quis, quales, ex tam spurcis lacunis, latrinis prope dixerim, emergere possit?* Quae uera sunt etiam de illis, qui, renascentibus bonis literis, Aristotelem, ut Deum aliquem Philosophorum, secuti sunt. Quot enim, quantasque, easdemque curiosas magis, quam utiles, mouerint, de anima, quaestiones, indicio esse potest Bulla Leonis X. ap. Georg. Hornium, L. VI. H. P. c. VIII. Ne tamen in impietatis incurrerent suspicionem, se, ex mente saltem Aristotelis, de immortalitate animae, disputasse, dicebant, hanc alioquin se, iuxta praescriptum literarum diuinorum, credere, quaestionem modo esse de lumine naturae, num illud iustas demonstrandi rationes suppeditet. Atque ex horum forsan numero Pomponatius erat, quem tamen, neque id diffiteor, alii nunc excusatum eunt. Eodem fere modo, de animae immortalitate, diserit Vaninus, in Amphith. p. 164. Sed in libris, de admirandis Naturae arcanis, satis, superque, prodit, nunquam se serio eandem credidisse. Ibi enim Alexandro, Vanini, de isto argumento, sententiam exquirenti, non ueretur respondere, *Deo uoui meo, quaestionem hanc non pertractaturum, antequam senex, diues, et Germanus, euasero.* Quae uerba excusasse Anonymum, qui Cosmopoli Iul. Caes. Vanini Apologiam edidit, unusquisque mirabitur, qui in sensum eorum penitus inquisuerit. Ita autem Anonymus p. 87. *An silentium crimen fugillas? Vulgatum est, loquere, ut te uideam. Lubricus proponendi modus est, sed alia eiusmodi incogitanter Vanino exciderunt, quae maturiore iudicio scriptis ipsi furto surreptis elimare non potuit. Mutasset fortasse multa, nisi opuscula, eo inscio, Typographi audivitate, praelo fuissent subiecta.* Addit, rationes, quas pro animae immortalitate in Amphitheatro Vaninus attulerit, Morhofio a subtilitate commendari. Ut multa paucis persequar, sciendum est, librum, de Admirandis, Amphitheatro esse recentiosem. Vnde de mente, et intentione, Vanini rectius omnino ex illo, quam ex hoc, indicatur. Cuius rei ipse indicium fecit Vaninus, qui diserte profiretur, p. 428. *se multa in eo libro scripsisse, quibus nullam praestaret fidem.* Atque ita facile apparet, quantum praestiterit candorem *ἀνόμως*, Vanini patronus, qui duriora eius effata ex Amphitheatro in meliorem uult interpretari partem. Ea autem, quae in eius defensionem hic affert, usque adeo sunt diluta, ut nihil supra possit. Eccur enim hic silet, cum eius sententia ex professo, dataque opera, exquiratur? Cur non remittit Alexandrum suum ad subtiles, quibus in Amphitheatro animae immortalitatem adstruxerat, rationes? Qui dicere potuisset, se tum demum de eadem uisurum,

rum, quando senex, diues, et Germanus, fieret, si ex animo illas propofuisset, aut roboris aliquid inesse illis, credidisset? Nonne id indicium praebet, istam disputationem ad illorum pertinere classem, quibus nulla a Vanino praestita est fides. Tandem si hoc in loco istud silentio argumentum praetermittere uoluisset, cur tam abiecte loquitur, se tum uisurum, *si quando diues, senex, aut Germanus, fieret.* Quibus uerbis id indicat, se tum uisurum, quando, ut diues, senex, aut Germanus, metu quodam inani corripere, aut credulitate nimia laborare inciperet. Neque ipse Apologeta inficiari potest, lubricum esse sermonem. Ne tamen Vanino suo desit, putat, Vaninum mutaturum illum esse cum aliis, quae incogitanter ipsi exciderunt, nisi furto libri essent surrepti, ipsoque inscio, formis exscripti. At unde haec omnia probas? Meditate scripsisse Vaninum, ipsa inspectio loquitur, quae facile nos docet, pridem haec secum cogitasse autorem. Furtim surrepta esse scripta, uix permittunt censura, et priuilegium, quod datum est bibliopolae, suis sumtibus protrahendi libros in lucem. Quorum utraque cum non absque aliquo temporis interuallo obtineri potuerit, potuisset omnino Vaninus, si modo uoluisset, limam adiacere, et incogitanter dicta maturiore iudicio emendare. Recentiores, qui Vanino non sunt absimiles, nunc mitto, propterea, quod eorum index apud alios facile haberi possit. Rationes autem, contra animae allatae immortalitatem, ex iis, quae supra adduximus, confutari debent.

XL. Dum itaque anima extra corpus subsistat, opus erit aliquo loco, in quo commoretur. Aegyptii, Indi, et omnes fere, ad orientem sitae, gentes, *μετεμψύχων* crediderunt. Eandem pariter amplexi sunt Pythagoras, Empedocles, ipseque Plato, et, quod Epiphanius, Lactantius, Pseudo-Origines, confirmant, Stoici. Ab his accepere Christiani, Iudaei, Mahumedani. Nam, ne de hominibus dicam *αἰρετικῶς*; ex ipsis Patribus quidam *μετεμψύχων* admiserunt. Clem. Alexandrinum eam fouisse, in libris *ὑποτυπώσεων*, sententiam, Photius autor est Cod. CIX. et ex eodem Christ. Sandius, de Origine animae, p. 136. Sed alii ingenue *μετεμψύχων* proscrisperunt. Pythagoram perstringit passim Lactantius. Stoicos irridet, eorundemque sententias *Φαυλότητος τῆς παραπαισθημένης διανοίας* postulat Epiphanius. Quid? quod Manichaei in Formula receptionis, ap. Iac. Tollium, in Insign. Itin. Ital. p. 138. haec recitare debuerint uerba, *ἀναθεματίζω τὰς τὴν μετεμψύχων δοξάζοντας.* Hoc tamen ob stare non potuit; quo minus sequiori aetate quidam, qui Christianum profitebantur nomen, *μετεμψύχων* reuocarint. Quos inter primum tenet locum Heimontius, qui in libro, *ἀνόμως* edito, Seder olam, magnam rationum struem, ad confirmandam *μετεμψύχων*, necit. Iudaeis nihil esse cum isto dogma-

dogmate commercii, Io. Steph. Rittangelius contendit. Quod de uetustioribus, etiam Pharisaeis, secus, ac uulgatior fert opinio, facile concedo. Neque affirmo, recentiores ad unum omnes eidem ad stipulari. Karaei namque, Triglandio teste, ut uanum, illud proscribunt dogma. Quod etiam ex Rabbanitis facit Benjamin Tudelensis. Non tamen ideo nullos fuisse, quibus id placuit, exemplo esse possunt Kabbalistsae, de quibus id fatetur R. Menasseh Ben Israel, uir, si quis unquam, in suorum scriptis uersatissimus. De M. humedanis idem confirmat Lud. Marraccius. Nos Christiani merito ab isto dogmate abhorremus, quod insignia nostrae religionis capita penitus euertit. Quod si enim animae, a corporibus solutae, in alia, animantium, nempe, plantarum, arborum, hominumque, transeunt corpora, non consequentur statim in coelis praemia, vel apud inferos poenas. quod diuiores literae plus simplici uice testificantur. Et quid fiet de ἀναβιώσεις in eodem, quo hic aliquis gauisus est, corpore. Itane ergo animae uel absque corpore erunt praesentes, uel corpora quaedam destituentur anima. Nihil horum salua ueritate dici poterit. Non primum, quia enim homo in corpore bene, maleque, egit, consequitur, quod et corpus pariter praemiorum, uel poenarum, particeps fieri debeat. Non alterum, quia fieri nequit, ut corpus, anima destitutum, aliquid sentiat, et uel uoluptate fruatur, uel dolores persentiscat. Quae cum ipsa sana ratio dicitur, merito cum Worcestriensi Praefule, ab Obseruatoribus Hallensibus sugillato, μετεμψύχωσιν, ut absurdam, reuicimus. Nondum enim, quae pro adstruenda ex lumine naturae, ἀναβιώσεις, Fechtius, alique, adduxerunt, satis sunt confutata. In quibus examinandis, eleuandisque, nobis deberemus temperare, ne Atheis, aut Empaedis, arma suppeditemus ipsi, quibus grauissimum hoc doctrinae caput confodiant. Alii, qui bene de Philosophis uetustioribus sentiunt, μετεμψύχωσιν ἀλληγορικῶς, idque, uel ex doctrina naturali, uel morali, interpretantur. Quam in rem uideri potest Caesar Longinus, quem solum, de Oraculis Pythag. c. VI. negasse, creditam esse a Pythagora μετεμψύχωσιν, cur Sandius de Orig. Animae p. 189. scripserit, equidem ignoro. Faciunt enim id, quotquot μετεμψύχωσιν, qua literam, a Pythagora intellectam, negant. Ita autem ex uetustioribus sensit Hierocles, cui ex recentioribus subiungo Ambros. Rhodium, Sebast. Wirdigium, Iac. Windet, Whitelocke Bullstrodius, alios. At uereor, ut salua haec ueritate dici queant.

XLI. Rectius nos dicimus, animas ad ista transferri loca, in quibus, pro ratione uitae, ante actae, uel praemiis, uel poenis, afficiuntur. Vbi autem ista sint loca, et quaenam eorum sit conditio, quaeque tandem praemiorum, uel poenarum ratio, homo, sibi relictus, uix assequitur. Reseruandum hoc est futu-

turae

turae experientiae. Consulendae hic sunt diuiores literae, ex quibus ea hauriri debent, quae a mero Diuini Numinis arbitrio dependent unice. Atque hae nos docent, praemia non consistere modo in absentia omnium, quae concipi possunt, malorum, sed et praesentia bonorum, quae cumulatissime Deus in beatos conferet. Contra poenas non inferre modo absentiam omnium bonorum, sed et praesentiam omnium malorum, quae Deus ipse hominibus, ad tartara detrusis, infliget. Quae omnia ratio, ex diuiniore literis illustrata, tantum abest, ut reiciat, ut potius facile sibi persuaderi patiatur, propterea, quod Deus censendus est istud poenarum ordinasse genus, quod maximum homini terrorem incutit. Iam uero experientia loquitur quotidiana, non tantum iniicere terrorem ea, quae nos bono aliquo priuant, quantum ea afferunt, quae dolores excitant, et cruciatus. Atque hinc facere nequeo cum Petro Poireto, qui in lib. III. Cogit. Ration. c. II. nullos alios admittit cruciatus, quam quos homo, auersis ab omni boni origine, et fonte, facultatibus, in semet ipso experitur. Verbo, cruciatus, quos nominant, priuatiuos, ex absentia boni orientes, concedit, positiuos, qui ab alio infliguntur, negat. Quae profecto non carent periculo. Nam si tot locis, in quibus istas poenas Scriptura tam sollicitè describit, μεταφορικῶς fingere uelimus sensum, tota inferorum sedes fiet μεταφορικῶς, et Knutzenius facile triumphat, qui sectam Conscientiariorum parturiuit quidem, sed non enixus est. Πᾶτων uero huius sententiae ψεῦδος illud est, quod sibi persuadeat Poiretus, non esse a Deo mala poenae, utpote qui, ad instar solis, neminem tenebris immergentis, luceque priuantis, nihil aliud reddere possit, quam bonum. Sed hoc fallum est, maximeque erroneum. Immittuntur enim hominibus bella, fames, pestis. Aut igitur haec non erunt mala poenae, aut citra diuinam obuient uoluntatem. Quod, ut ego arbitror, Epicuri magis, quam Vatum diuiniorem, sapit scholas, et in prouidentiam diuinam est iniurium. Et quid dicendum de mortibus, supplicisque aliis, quae, Deo sic iubente, infliguntur, propter commissa scelera, hominibus. Sciendum autem est, Deum quidem esse bonum, sed non naturale, et brutum, ut sol, uerum rationale, liceat hac uoce uti, ac liberum. Hinc fieri aliter nequit, quin Deus in communicanda sua bonitate, et sui ipsius, et eorum, quibus uult communicare, rationem habere debeat. Non ergo hominibus impiis se communicare potest, nisi contra suam agere uellet naturam, quae sancta est, omnemque, quocumque nomine uenit, impietatem, summo, ut par est, odio, prosequitur. Quod

odium tum declarat, si quando poenas criminibus illis, sceleribusque, dignas, hominibus scelestissimis infligit.

XLII. Praemia illa, ac poenae, aeternum durabunt, neque finem consequentur ullum. De praemiis nemo dubitat. Sed poenarum aeternitatem perquam plurimi in dubium uocant. Hos inter etiam nomen suum profitetur Stofchius, de Concord. Rat. et Fidei, c. XI. & XII. §. 34. Baelius etiam in ea fuit persuasione, non posse nos Manichaeis satisfacere, quamdiu haec sententia propugnetur. Hinc non pauci in id incubuerunt, ut ostenderent, quomodo salua esse possit diuini Numinis bonitas, etiamsi aeternum puniat. Iaquelotus, qui Baelium oppugnauit, ad eam se recipit sententiam, quam paullo ante in Poireto proscriptimus. Petrus Kingius, de Origine mali, p. 269. euoluit utilitatem poenarum, ne quis putet, ex sola uindicta easdem infligi. Existimat autem, facere easdem ad bonos, qui iam coelis recepti sunt, in electione confirmandos. Autor, qui causam Dei assertam per iustitiam eius Amstel. clo 16cc X. edidit, putat, non obstare damnatorum multitudinem, quo minus Deus infinitis suam bonitatem modis declarare queat, eamque ob causam illorum completur sententiam, qui soles, uel maxime regionem trans soles felicibus habitari creaturis, statuunt. At, ut haec sententia nimis est incerta, ita Kingii τὴν τῆς πίστεως ἀναλογία uel ueritate admodum laedit. Haec enim, quod Theologorum est interpretari, docet, homines eiusmodi esse ἰσαγγέλους, consequenter ex felicitatis, quam adepti sunt, statu, labi nunquam posse. Qua ratione non opus est, ut per poenas, hominibus, ad stygios condemnatis carceres, aeternum infligendas, a prolapsione conseruentur immunes. Teneantur modo sequentia, et res omnis est in uado. DEVS homines, debitum sibi, tanquam domino, denegantes cultum, poenis potest afficere. Poenae, pro ratione, cum delictorum, tum etiam personae, contra quam commissa sunt, solent esse grauiores. Condemnati ad inferos non desinent in Deum, a quo puniuntur, peccare. Sufficit, DEVM in legum promulgatione disertam poenarum fecisse mentionem. Has ergo semper habere ob oculos debebant homines, idque inprimis operam dare, ut omnia, ad quae DEO suo obligati erant, summo, quo decebat, studio, praestarent. Pluribus haec, cum a laboribus ero uacuus, aliquando persequar, et Stofchii sigillatim ratiunculas sub examen uocabo.

EXPLICIT DISSERTATIO.